

Kapya atu ba Pol hato hi **Lom** **Abô môᶇ**

Pol hamô Kolin mena Senkliã la ma hato kapya êntêk hadêᶇ avômalô êvhaviᶇ takatu ba êmô Lom. Yani da miᶇ bôk hi Lom ami. Lôk aposel la miᶇ hamô haviᶇ thêlô ek êndôᶇ i ami. Thêlô bêᶇ anôᶇ ma ᶇê loᶇ buyaᶇ, ma doho intu ᶇê Israeł. Pol anêᶇ auk nena tem ni Lom ek êᶇjê thêlô, ma doᶇtom môᶇ ma enja avômalô Kolin lo Masedonia iniᶇ da takatu ba êv ek nêᶇm avômalô êvhaviᶇ anêᶇ Jelusalem takatu ba bôm bêᶇ hapôm i ba ewa malaiᶇ sa am. Ba intu hato ek injik thô nena tem ni ek êᶇjê thêlô vêᶇm ma ni Spen ek enaᶇ Wapômbêᶇ anêᶇ Abô Mavi êndêᶇ i. Thêlô ma ᶇê daluk ba miᶇ bôk elañô abô dokte hathak Yisu ami.

Ma hato kapya êntêk ek hanaᶇ bêᶇ halêᶇm yaiᶇ hathak Wapômbêᶇ anêᶇ loᶇôndê atu ba hadum ba avômalô ibitak thêthôᶇ hathak iniᶇ êvhaviᶇ. Ma hadum ek enaᶇ bêᶇ nena aisê ba avômalô Israeł bêᶇ anôᶇ êvôliᶇ dômiᶇ hadêᶇ Yisu. Hato nena embenᶇ yam ka tem avômalô Israeł bêᶇ anôᶇ nedaᶇô Yisu anêᶇ abô ba nesopa.

Hato kapya êntêk hadêᶇ 57 AD la.

Pol hato anêᶇ lamavi hadêᶇ avômalô Lom

¹*Ya Pol, Yisu Kilisi anêᶇ anyô ku, yahato kapya êntêk. Wapômbêᶇ bôk halam ya ek yambitak aposel ma hatak ya ek yanaᶇ anêᶇ Abô Mavi êᶇ

* **1:1:** Ap 9:15

bêḥ. ² *Abô Mavi êḥ ma bôk habutiḥ ek nêḥ ba anêḥ plopet bôk enaḥ bêḥ hêk kapya mathenḥ atu. ³ Abô Mavi êḥ ma hanaḥ hathak anêḥ Nakaduḥ atu ba halêm pik hatôm anyô ba habitak anêḥ Kiḥ Devit anêḥ thalalenḥ. ⁴ Wapômbêḥ hik yani liḥ hêk ḡama ba hathak Lovak Mâthenḥ hik yani thô nena Wapômbêḥ Nakaduḥ Lôklokwanḥ. Yani ma Yisu Kilisi, alalôaniḥ Anyô Bêḥ. ⁵ *Hathak yani, Wapômbêḥ habi anêḥ wapôm sam hadêḥ yêlô ba hadum yêlô abitak anêḥ aposel ek nandom avômalô loḥ buyaḥ lôkthô ek nêḥmimbiḥ ba nesopa yani ek nêḥm athêḥ bêḥ êndêḥ yani. ⁶ Ma halam môlô aêḥ iyom ek numbitak Yisu Kilisi anêḥ imbiḥ.

⁷ *Yahato kapya êntêk hadêḥ môlô takatu ba Wapômbêḥ lahaviḥ anêḥ Lom. Yani halam môlô ek numbitak anêḥ avômalô mathenḥ. Alalôaniḥ Kamik Wapômbêḥ lôk Anyô Bêḥ Yisu Kilisi iniḥ wapôm lôk labali êmô imbiḥ môlô.

Pol lahaviḥ êḥjê avômalô Lom

⁸ Abô takatu ba yahadum ek yanaḥ êmôḥ ma avômalô pik bêḥ êntêk lôkthô enaḥ hathak unim ôêvhaviḥ. Ba intu yalenḥhabi môlô ba yahêv yalenḥmavi hadêḥ yenaḥ Wapômbêḥ hathak Yisu Kilisi anêḥ athêḥ. ⁹ Yahathak yahadum Wapômbêḥ anêḥ ku lôk yakapôlôḥ lôkthô ba intu yahanaḥ Abô Mavi hathak Nakaduḥ bêḥ. Ma yanida hayala nena yahathak yahatenḥ mek velevele ek môlô ¹⁰ *ma miḥ yalenḥpaliḥ ami. Bôk yahatenḥ mek bôbô ba yahanaḥ hik anêḥ lahaviḥ liḥ hatôm

* **1:2:** Lom 16:25-26 * **1:5:** Ap 26:16-18; Gal 2:7-9 * **1:7:**
 Nam 6:25-26 * **1:10:** Ap 19:21; Lom 15:23

êpôm loṅôndê te ek yasôk yangê mólô mena mi e? ¹¹ Yahêk lêlê ek yangê mólô ek yanêm mólô Lovak Mathen anêṅ mek mavi doho ek embatho mólônim ôêvhaviṅ loṅ. ¹² Ek batu mólônim ôêvhaviṅ embatho yenaṅ loṅ ma yenaṅ embatho mólônim loṅ. ¹³ *Aiyaṅ thêlô, noyala katô nena wak bêṅ anôṅ yalenṅhabi yasôk yangê mólô, ma doṅtom nôm lomaloma habitak ba havasiṅ ya. Yahadum ku lomaloma haviṅ avômalô loṅ buyaṅ ba yahayê ku takêṅ anêṅ anôṅ habitak. Ba intu yalenṅhaviṅ yasôk ek yandum ku imbiṅ mólô ek anêṅ anôṅ imbitak aêṅ iyom. ¹⁴ Wapômbêṅ hêv ku hadêṅ ya ek yanaṅ anêṅ Abô Mavi êndêṅ avômalô sapêṅ, avômalô ṅgwêk lôk avômalô alonaṅ, ma ṅê lôkawk lôk ṅê thônôthôn. Ba intu miṅ hatôm yatak ku êṅ ami. ¹⁵ Aêṅ ba yahapôviṅ ya ek yanaṅ Wapômbêṅ anêṅ Abô Mavi êndêṅ mólô avômalô Lom imbiṅ.

Abô Mavi ma Wapômbêṅ anêṅ lôklokwaṅ

¹⁶ *Abô Mavi ma Wapômbêṅ anêṅ lôklokwaṅ ek nêṅ avômalô sapêṅ atu ba êvhaviṅ bulubiṅ. Ba intu ya miṅ mama ek yanaṅ abô êṅ bêṅ ami. Môṅ ma hêv avômalô Israeḷ bulubiṅ vêm ma avômalô loṅ buyaṅ. ¹⁷ *Abô Mavi êṅ intu hik Wapômbêṅ anêṅ loṅôndê atu ba endam avômalô nena thêthôn thô. Loṅôndê êṅ ma êvhaviṅ iyom, ma miṅ loṅôndê yaṅ hêk ek nimbitak thêthôn ênjêk Wapômbêṅ ma ami. Hatôm bôk eto nena,
 “Avômalô takatu ba êvhaviṅ Wapômbêṅ, ma tem endam i nena avômalô thêthôn ek nêṅmô lôkmala.”

Habakuk 2:4

* **1:13:** Ap 19:21 * **1:16:** Mak 8:38; Ap 13:46; 1Ko 1:18-24

* **1:17:** Lom 3:21-22

Avômalô sapêḡ êvôliḡ dômiḡ hadêḡ Wapômbêḡ

¹⁸ Wapômbêḡ leḡ lêk hik anêḡ lamaniḡ thô hadêḡ avômalô lôkthô atu ba êvôliḡ dômiḡ hadêḡ yani ba idum kambom lomaloma. Iniḡ kambom takêḡ intu haluviḡ abô avanôḡ. ¹⁹ *Bôk Wapômbêḡ hik auk anôḡ hathak yanida thô hadêḡ avômalô sapêḡ ba intu bôk eyala yôv hêk kapôlôḡ. ²⁰ *Anyôla miḡ hatôm ênjê Wapômbêḡ esak ma ami. Ma doḡtom yani hapesaḡ pik lo leḡ ma hathak nôḡm takêḡ, thêlô hatôm neyala nena yani ma yaḡda ek malê nena yani ma Wapômbêḡ. Ma anêḡ lôklokwaḡ bôk hamô bô ba tem êḡmô êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ. Aêḡ ba avômalô lôkthô bôk eyala yôv, ba miḡ hatôm nesavuthiḡ ba nenaḡ nena êthôḡ Wapômbêḡ ami. ²¹ *Avanôḡ, thêlô bôk eyala Wapômbêḡ ma doḡtom miḡ êbô anêḡ athêḡ lôk êv leḡḡmavi hadêḡ yani ami. Mi, iniḡ auk hi mayaliv ba êtôm ḡê molo ba intu momaḡniḡ havalôḡ iniḡ auk molo êḡ loḡ denaḡ. ²² *Thêlô esôḡ nena thêlô ma ḡê lôkauk bêḡ ma doḡtom mi, thêlô lôkthô ibitak ḡê molo. ²³ *Ba intu miḡ êv yeḡ hadêḡ Wapômbêḡ lôkmaḡḡiḡ atu ida hamô aêḡ ami. Mi, êv yeḡ hadêḡ dahô takatu ba epesaḡ hatôm ḡê pik takatu ba êḡmô vauna lôk menak ma alim lôk umya.

²⁴ Aêḡ ba Wapômbêḡ hatak thêlô ek nindum sek lôḡḡôlôḡ lomaloma hatôm iniḡ thethaḡak habi alak ba intu thêlô êv mama hadêḡ thêlôda leḡviḡkupik. ²⁵ Thêlô êdô neja auk anôḡ esak Wapômbêḡ ba

* **1:19:** Ap 14:15-17; 17:24-28 * **1:20:** Jop 12:7-9; Sng 19:1

* **1:21:** Ep 4:17-18 * **1:22:** Jer 10:14; 1Ko 1:20 * **1:23:** Lo 4:15-19; Sng 106:20

ethavuthiŋ hathak abôyaŋ. Ma êv yeŋ hadêŋ nômkama lôkthô anêŋ alaŋ atu ba hapesaŋ ma mi. Wapômbêŋ êŋ intu nambô wak nômbêŋ intu sapêŋ. Avanôŋ.

²⁶ Aêŋ ba Wapômbêŋ hatak thêlô ek nesopa iniŋ thethaŋak mama takêŋ. Ba intu iniŋ avi êdô auk mavi atu nêjêk imbiŋ anyô ma êwê hathak auk lokbaŋ. ²⁷ *Ma anyô aêŋ iyom êdô auk mavi nêjêk imbiŋ avi ba iniŋ thethaŋak halin i ek nêndêŋ i. Ba intu idum nômkama mama bêŋ hathak anyô yaŋ ba ewa kambom êŋ anêŋ vuli viyaŋ hathak thêlôda leŋviŋkupik.

²⁸ Thêlô êdô neyala Wapômbêŋ ba intu hatak i ek nesopa iniŋ auk ôvathek takêŋ ek nindum nômkama takatu ba miŋ mavi ami. ²⁹ Thêlô kapôlôŋiŋ putup hathak kambom lomaloma lôk lokbaŋ ma palon lôk leŋiŋdaŋ. Ma malenkilik lôk nijik anyô vônô ma nijik vovak ma abôyaŋ lôk ewa auk kambom hathak anyô vi. Ma etatale avômalô ³⁰ lôk enaŋ abôma hathak anyô yaŋ. Ma êpôlik ek Wapômbêŋ, ma epek hathak avômalô vi, ma leŋiŋhabi nena thêlôda iyom intu mavi. Ma ethak ebam thêlôda, ma êbôlêm kambom lukmuk lomaloma ek nindum, ma miŋ êwê taluvi lo lami iniŋ abô vibin ami. ³¹ Thêlô ma nê auk mi, lôk miŋ esopa iniŋ abô ami, ma leŋiŋhaviŋ mi, lôk miŋ ethak êv kapôlôŋiŋ ami. ³² Thêlô eyala abô thêthôn takatu ba Wapômbêŋ bôk hanaŋ nena nê takatu ba idum nômkama takêŋ tem nêpôm ŋama. Ma donjom idum havôhi thêthô lôk leŋiŋmavi ek vi atu ba idum nômkama takêŋ haviŋ.

* **1:27:** Wkp 18:22; 20:13; 1Ko 6:9

2

Wapômbêḡ anêḡ hadum abô ma thêthôḡ

¹*Môlô doho lêk lemimhabi nena, “Avanôḡ biḡ, avômalô takêḡ ma ḡê kambom.” Ma doḡtom ya-hanaḡ nena môlô ma ḡê kambom aêḡ iyom ba intu môlô bônôḡ. Otatale thêlô ma hatôm otatale amda ek malê nena môlô udum hatôm atu ba thêlô idum.

²Wapômbêḡ halanô abô, êḡ ma hêv malaiḡ hadêḡ avômalô takatu ba idum kambom. Ma alalô ayala nena yani hayala nômkama sapêḡ ba intu anêḡ hadum abô ma thêthôḡ iyom. ³Ma tem endanô iniḡ abô ba nêḡ malaiḡ êndêḡ i esak iniḡ kambom. Ma môlô udum kambom aêḡ iyom ba oson nena tem miḡ endanô môlônim abô ba nêḡ malaiḡ êndêḡ môlô imbiḡ ami e? Mi. ⁴*Wapômbêḡ hadum mavi anôḡ hathak alalô ba intu hamô malinyaô ba miḡ hêv kambom anêḡ vuli viyaḡ kethêḡ ami. Hoson nena êḡ ma nôḡ oyaḡ e? Miḡ hoyala nena Wapômbêḡ hadum mavi êḡ ek hêv thalek hêk ek môlô node kapôlômim liliḡ ba nosopa yani ami e?

⁵Ma doḡtom môlônim auk ma thekthek kambom ba miḡ ole kapôlômim liliḡ ami. Aêḡ ba môlô usup Wapômbêḡ anêḡ lamaniḡ hathak amda ba tem êpôm môlô êndêḡ anêḡ waklavôḡ endanô abô. Wak êḡ ma anêḡ lamaniḡ atu ba thêthôḡ tem êlêm yaiḡ. ⁶*Ma tem nêḡ anyô tomtom iniḡ vuli êtôm nôḡ takatu ba bôk idum. ⁷ḡê takatu ba idum mavi havôhi thêthô ek neja lôkmaḡḡḡi lôk athêḡ bêḡ ma lôkmala atu ba anêḡ dan mi ma Wapômbêḡ tem nêḡ lôkmala atu ba nêḡmô êtôm wak

* **2:1:** Mat 7:1-2; Jon 8:7 * **2:4:** Ep 1:7; 2Pi 3:15 * **2:6:** Sng 62:12; Snd 24:12; Mat 16:27; 2Ko 5:10

nômbên intu sapên êndên i. ⁸*Ma donjom nê takatu ba idum palon lôk êpôlik hathak abô avanôn ma idum kambom thêthô ma tem nêpôm Wapômbên anên lamanin lôk vovan. ⁹Avanôn bin, avômalô lôkthô atu ba idum kambom thêthô ma Wapômbên tem nê malain lôk vovan êndên i, avômalô Israeîl êmôn ma avômalô lon buyan nember yam. ¹⁰Ma donjom avômalô lôkthô atu ba idum mavi ma tem neja lôkmangin lôk athên bên ma kapôlônin ênjêk yaô, avômalô Israeîl êmôn ma avômalô lon buyan nember yam. ¹¹Ek malê nena Wapômbên hadum kobom donjom hadên avômalô lôkthô, avômalô Israeîl lôk avômalô lon buyan havin.

¹²Avômalô lon buyan idum kambom ma tem Wapômbên indum abô ba nê m vovan êndên i. Thêlô min eyala Mose anên balabun ami ba intu Wapômbên tem min enja balabun ên ba indum abô ek i ami. Aên iyom ma avômalô Israeîl idum kambom ma tem Wapômbên indum abô ba nê m vovan êndên i. Thêlô eyala Mose anên balabun ba intu tem Wapômbên enja balabun ên ba indum abô ek i. ¹³Ek malê nena nê takatu ba elanô abô balabun ma min êwê vibin ami ma Wapômbên min halam i nena nê thêthôn ami. Mi, nê takatu ba êwê vibin iyom, intu Wapômbên halam i nena nê thêthôn. ¹⁴*Avômalô lon buyan min eyala Mose anên abô balabun ami, ma donjom doho esopa abô balabun ên vi hathak ida inin leninhabi. Ba intu hik thô nena eyala malê atu ba mavi lo kambom. ¹⁵Aên ba inin kobom hik thô nena eyala Wapômbên anên balabun hêk kapôlônin. Ma wak doho ma inin

* **2:8:** 2Te 1:8 * **2:14:** Ap 10:35

auk hanan̄ thêlôda bêñ, ma wak doho ma iniñ auk hanan̄ nena thêlô idum mavi. ¹⁶ Nôm takêñ tem imbitak êndêñ waklavôn̄ atu ba Wapômbêñ hatak ek Yisu Kilisî endan̄ô abô. Ma tem indum abô esak avômalô iniñ auk lon̄ kapô. Abô Mavi atu ba yahanan̄ intu hanan̄ aêñ.

Avômalô Israeël lôk abô balabuñ

¹⁷ Môlô vi olam am nena Israeël. Môlô lemimhabi nena owa Mose anêñ abô balabuñ ba intu Wapômbêñ tem enja môlô thô. Lôk obam am nena, “Yêlô ma Wapômbêñ anêñ avômalô.” ¹⁸ Ma Wapômbêñ anêñ abô bôk hadôn̄ môlô ba intu oyala malêla takatu ba Wapômbêñ lahaviñ ma malêla takatu ba mavi anôn̄. ¹⁹⁻²⁰ *Ma môlô lemimhabi nena abô balabuñ ma môlô unim ba oyala auk lôk abô avanôn̄ sapêñ. Ba intu lemimhabi nena hatôm nondom ñê malen̄iñ pusip lôk nônêm deda êndêñ avômalô takatu ba êmô moman̄iniñ lôk un̄gwik auk thô ek avômalô auk thôn̄ôthôn̄ lôk auk pulusik e?

²¹ *Avanôn̄, ôdôn̄ avômalô vi, ma aisê ka miñ ôdôn̄ amda ami? Ma onan̄ nena avômalô miñ neja vani ami. Ma môlôda? ²² Ma onan̄ nena miñ nindum sek imbiñ anyô yan̄ yanavi ami, ma môlôda udum mena mi e? Ma ôdô ñgôk, ma don̄tom owa iniñ nômkama vani hayô iniñ malak mathen̄ e? ²³ Ma obam am hathak abô balabuñ ma don̄tom ômô lu êñ ma hatôm otauviñ Wapômbêñ anêñ athên̄. ²⁴ Hatôm bôk eto nena, “Môlô Israeël udum kambom ba intu avômalô lon̄ buyan̄ enan̄ abôma hathak Wapômbêñ anêñ athên̄.” *Aisaia 52:5*

* **2:19-20:** 2Ti 3:5 * **2:21:** Mat 23:3-4

25 Mólô osopa balabuŋ, êŋ ma tabô nenŋothe anyô iniŋ kupik ma nôŋ mavi. Ma donŋtom ômô balabuŋ lu, êŋ ma ubitak hatôm nê takatu ba miŋ enŋothe iniŋ kupik ami. 26 *Ma aêŋ iyom ma nê takatu ba miŋ enŋothe iniŋ kupik ami ma donŋtom esopa balabuŋ, êŋ ma Wapômbêŋ tem êŋjê i étôm nê enŋothe kupik haviŋ. 27 Avanôŋ, mólô avômalô Israeŋ owa Wapômbêŋ anêŋ kapyá balabuŋ ba onŋothe unim kupik vê. Ma donŋtom ômô balabuŋ lu ba avômalô loŋ buyaŋ takatu ba miŋ enŋothe iniŋ kupik vê ami ma esopa abô balabuŋ tem nanaŋ mólônim kambom bêŋ. 28-29 *Ôpatu ba habitak anêŋ Israeŋ ba enŋothe anêŋ kupik vê, ma donŋtom kapô lôk auk miŋ hamô haviŋ Wapômbêŋ ami, miŋ Israeŋ anôŋ ami. Mi, Israeŋ anôŋ ma ôpatu ba anêŋ kapô hamô haviŋ Wapômbêŋ. Ma tabô enŋothe kupik anôŋ ma miŋ kupik viyainŋ hatôm balabuŋ hanaŋ ami. Mi, tabô enŋothe kupik anôŋ ma Lovak Mathenŋ da hanŋothe tabô êŋ hêk anyô kapô. Ôpêŋ ma avômalô miŋ ebam ami. Mi, Wapômbêŋ da habam yani.

3

Kobom kambom miŋ hatôm indum ba Wapômbêŋ etak anêŋ balabuŋ ami

1 Aêŋ ba malê mavi te intu hêk ek avômalô Israeŋ? Ma enŋothe kupik, ma malê mavi te tem êpôm i?
2 Mavi lomaloma bêŋ anôŋ hêk! Nôm môŋ ma Wapômbêŋ bôk hêv anêŋ abô halôk thêlô bahenŋin ek neyabinŋ.

* 2:26: Gal 5:6 * 2:28-29: Lo 30:6; Kol 2:11

³ Ma doɲtom ɲê Islael doho miɲ êvhaviɲ ami. Ba intu nô̄m êɲ hatôm indum ba Wapômbêɲ etak anêɲ balabuɲ e? ⁴ Mi anô̄ɲ! Avômalô lôkthô ma avômalô abôyaɲ, ma doɲtom Wapômbêɲ da hananɲ abô avanô̄ɲ ba hasopa anêɲ abô iyom. Hatôm bôk eto nena,

“Abô takatu ba honanɲ,

ma tem nêgê nena abô avanô̄ɲ iyom.

Ma avômalô idum abô ek o,

ma tem ô̄mô̄ i lu.”

Kapya Yeɲ 51:4

⁵ Yêlôaniɲ kambom hik Wapômbêɲ anêɲ thêthôɲ thô halêm yaiɲ. Aêɲ ba avômalô pik doho enanɲ nena, “Wapômbêɲ hik anêɲ lamaninɲ thô ba hêv vo-vaɲ viyanɲ hathak yêlôaniɲ kambom, êɲ ma hadum kambom.”

⁶ Êɲ ma lokbanɲ! Wapômbêɲ miɲ thêthôɲ ami, ma tem indum abô thêthôɲ aisê esak avômalô pik sapêɲ?

⁷ Ma anyôla tem enanɲ nena,

“Yenanɲ abôyaɲ hik thô nena Wapômbêɲ anêɲ abô ma avanô̄ɲ ba nanêm athêɲ lôkmanɲginɲ êndêɲ yani.

Ma doɲtom, aisê ka Wapômbêɲ hayê ya nena anyô kambom ba hananɲ ya bêɲ?”

⁸ Abô êɲ ma hatôm abô kambom atu ba bôk doho enanɲ, “Alalô nandum kambom ek nô̄m mavi imbitak.”

Ma avômalô doho esau nena yahananɲ abô êɲ. Aêɲ ba malainɲ takatu ba tem êpôm i ma thêthôɲ.

Anyô thêthôɲ la miɲ hamô ami

⁹* Aêɲ ba alalô nananɲ aisê? Avômalô Islael iyom intu mavi hêk Wapômbêɲ ma, ma avômalô loɲ buyanɲ ma mi e? Mî, bôk yahananɲ yôv nena alalô lôkthô ma amô kambom vibinɲ, avômalô Islael lôk avômalô loɲ buyanɲ haviɲ.

¹⁰ Hatôm bôk eto nena,

* **3:9:** Lom 1:18–2:24; 3:23

“Anyô thêthôn la miñ hamô ami. Mi anôn.

¹¹ Ma anyô lôkauk mavi la miñ hamô ami.

Lôk anyôla miñ habôlêm Wapômbên ami.

¹² Avômalô lôkthô êvôlinj dômiñj hadênj Wapômbênj
ba intu ibitak êtôm nôm oyan. *Kapya Yej*
14:1-3; 53:1-3; Sav 7:20

Ma miñ anyôla hadum mavi ami, milôk.

¹³ Abô takatu ba hale thêlô venjñbôlêk ma ôvpalê
hatôm elav anyô ñama iniñ lôv abôlêk vè.

Thêlô ethak enañ abôyanj bênj anôn hale
venjñbôlêk. *Kapya Yej 5:9*

Ma iniñ abô hatôm umya kambom anênj siniñ.
Kapya Yej 140:3

¹⁴ Wak nômbênj intu ma thêlô enañ abôma lôk
leñjñña. *Kapya Yej 10:7*

¹⁵ Ma elom evenj ek nijik anyô vônô.

¹⁶ Loñ takatu ba thêlô i, ma ibulinj avômalô ba
êv malainj hadênj i.

¹⁷ Ma êthônj bôk lo loñ nêmo labali imbinj avômalô
vi palin. *Aisaia 59:7-8*

¹⁸ Ma miñ êkô dokte ek Wapômbênj ami.”
Kapya Yej 36:1

¹⁹ Alalô bôk ayala yôv nena abô balabun
takênj ma hanañ hathak avômalô Israel takatu
ba êmô balabun vibin. Ba intu avômalô Israel lôk
avômalô pik sapênj bônônj iyom hathak Wapômbênj
hanañ iniñ kambom bênj. ²⁰ *Aênj ba anyôla miñ
hatôm esopa balabun ba imbitak thêthônj ênjêk
Wapômbênj ma ami. Mi, balabun hathak hik
alalôanin kambom thô hadênj alalôda.

Alalô abitak thêthônj hathak aêvhavinj iyom

* **3:20:** Sng 143:2; Lom 7:7; Gal 2:16

21 Ma donptom lèk Wapômbêḡ hik loḡôndê yaḡda thô hadêḡ alalô ek nambitak thêthôḡ êḡjêk yani ma. Ma Mose lôk plopet bôk enaḡ hathak loḡôndê êḡ yôv. Ma loḡôndê êḡ miḡ hanaḡ hathak nesopa balabuḡ ami. Mi. 22 *Loḡôndê êḡ ma aêntêk. Wapômbêḡ halam avômalô takatu ba êvhaviḡ Yisu Kilisi nena thêthôḡ. Avômalô Israêl lôk avômalô loḡ buyaḡ sapêḡ ma imbitak thêthôḡ hathak loḡôndê donptom êḡ iyom. 23 Ek malê nena lôkthô idum kambom ba êv yak ba miḡ hatôm nêmo lôkmaḡḡiḡ êtôm Wapômbêḡ ami. 24 *Aêḡ ba intu Wapômbêḡ habi anêḡ wapôm sam ba hapesaḡ loḡôndê ek avômalô nimbitak thêthôḡ. Hadum aêḡ hathak lôkmala atu ba Yisu Kilisi hêv ek hapole ḡê takatu ba êvhaviḡ iniḡ kambom anêḡ malaiḡ vê. 25 Wapômbêḡ hatak Yisu Kilisi hêk avômalô maleḡiḡ ek ema ba eḡgasô anêḡ thalaleḡ êtôm da ek enja alalôaniḡ kambom anêḡ vovaḡ. Ba intu alalô aêvhaviḡ, êḡ ma Wapômbêḡ tem etak anêḡ lamaniḡ atu hathak alalô. Êḡ ma hik thô nena yani bôk hadum thêthôḡ hathak avômalô takatu ba bôk êmo hamôḡ vêm ka Kilisi hama hathak a. Thêlô idum kambom, ma miḡ hadum abô ketheḡ ek i ami. Mi, havalonj lôkthô iniḡ kambom loḡ aleba hatak hayô hamô Yisu iyom. 26 Ma lèk hik thô nena yanida ma thêthôḡ ba hapesaḡ loḡôndê ek halam avômalô takatu ba êvhaviḡ Yisu nena thêthôḡ.

27 Aêḡ ba opalê hatôm embam yanida? Mi anôḡ, ek malê nena alalô miḡ adum ku asopa balabuḡ ek nambitak thêthôḡ êḡjêk Wapômbêḡ ma ami. Mi, aêvhaviḡ iyom. 28 Alalô aêvhaviḡ nena ôpatu ba

* 3:22: Gal 2:16 * 3:24: Lom 5:1

hêvhaviņ iyom intu hamô thêthônġ hêk Wapômbêġ ma. Ma ku esopa balabuņ miņ hatôm indum ôpêġ imbitak thêthônġ ami. Mi. ²⁹ *Wapômbêġ ma avômalô Israeġ iyom iniņ Wapômbêġ e? Mi, yani ma avômalô loņ buyaņ iniņ Wapômbêġ haviņ. ³⁰ *Ek malê nena Wapômbêġ ma doņtom iyom. Ma hik loņôndê doņtom iyom thô ek nambitak thêthônġ ênjêk yani ma. Nê takatu ba enġothe iniņ kupik ba êvhaviņ ma Wapômbêġ tem endam i nena nê thêthônġ. Ma nê takatu ba miņ enġothe iniņ kupik ami ba êvhaviņ ma Wapômbêġ tem endam i imbiņ nena nê thêthônġ. ³¹ *Lêk aisê? Alalô adum êvhaviņ hi bêġ ma balabuņ tem imbitak êtôm nôġm oyaņ e? Mi, êvhaviņ havatho balabuņ loņ.

4

Wapômbêġ halam Ablaham nena anyô thêthônġ hathak anêġ hêvhaviņ

¹ Alalô leņiņimbi bumalô Ablaham. Yani hadum aisê ba habitak thêthônġ? ² Yani hadum ku ba habitak thêthônġ ba intu yani hatôm êmbôi, e? Mi anôġ, Wapômbêġ miņ lahabi aêġ ami. ³ *Bôk eto aisê? Eto nena,

“Ablaham hêvhaviņ Wapômbêġ ba intu halam yani nena anyô thêthônġ.” *Môġ Anôġ 15:6*

⁴ Anyô te hadum ku ba anêġ anyô bêġ hêv yani vuli, êġ ma nanaņ nena hêv anêġ anyô ku vuli ma miņ nanaņ nena anêġ anyô bêġ hêv anêġ wapôm hadêġ yani ami. ⁵ Ma doņtom anyô miņ hatôm indum ku ek imbitak thêthônġ ami. Mi, hêvhaviņ

* **3:29:** Lom 10:12 * **3:30:** Lo 6:4; Gal 3:20 * **3:31:** Mat 5:17

* **4:3:** Gal 3:6

Wapômbêḡ iyom, ma tem Wapômbêḡ endam yani nena anyô thêthônḡ. Wapômbêḡ ma ôpatu ba halam ḡê kambom nena thêthônḡ. ⁶ Devit bôk hanaḡ aêḡ iyom hathak avômalô takatu ba miḡ idum ku ek nimbitak thêthônḡ ami, ma Wapômbêḡ halam i nena ḡê thêthônḡ. Yani hanaḡ nena thêlô lêk êmô lôk leḡiḡmavi ba hatu hathak i nena,

⁷ “ḡê takatu ba Wapômbêḡ bôk hêv iniḡ kambom vê
lôk haluviḡ iniḡ sek,
thêlô lêk êmô lôk leḡiḡmavi.

⁸ Ma ḡê takatu ba bôk Wapômbêḡ lapaliḡ iniḡ kambom,
lêk êmô lôk leḡiḡmavi.” *Kapya Yeḡ 32:1-2*

⁹ Môlônim auk aisê? Mek mavi êḡ ma ḡê Israeḡ takatu ba eḡgothe kupik iyom iniḡ e? Ma ḡê loḡ buyaḡ takatu ba miḡ eḡgothe kupik ami? Alalô bôk anaḡ nena Ablaham hêvhaviḡ ba intu halam yani nena anyô thêthônḡ. ¹⁰ Ma eḡgothe yani kupik vêm ka Wapômbêḡ halam yani nena anyô thêthônḡ e? Mi, bôk halam yani yôv nena anyô thêthônḡ. ¹¹ *Miḡ eḡgothe Ablaham kupik ami denaḡ ma hêvhaviḡ ba Wapômbêḡ halam yani nena anyô thêthônḡ. Vêm ma Wapômbêḡ havak balabuḡ neḡgothe kupik hatôm tabô ek injik thô nena bôk halam yani nena anyô thêthônḡ yôv. Aêḡ ba Ablaham habitak hatôm Lambô ek ḡê êvhaviḡ takatu ba miḡ eḡgothe iniḡ kupik ami ek Wapômbêḡ endam i nena ḡê thêthônḡ. ¹² Ma aêḡ iyom ma Ablaham ma ḡê takatu ba eḡgothe kupik lôk esopa anêḡ vaḡgwam hathak êvhaviḡ iniḡ lambô. Iniḡ êvhaviḡ ma hatôm bumalô

* **4:11:** Stt 17:10-11

Ablaham anêᶇ ba hêvhaviᶇ vêm ka enᶇothe anêᶇ kupik haveᶇ yam.

13 *Wapômbêᶇ habutiᶇ abô haviᶇ Ablaham lôk anêᶇ limi nena tem nêᶇ pik sapêᶇ êndêᶇ i hathak anêᶇ thêthôᶇ atu ba halêm anêᶇ hêvhaviᶇ. Ma miᶇ hathak anêᶇ hasopa balabuᶇ ami. 14 *Avômalô esopa abô balabuᶇ ba ewa nôᶇ atu ba Wapômbêᶇ habutiᶇ abô hathak, êᶇ ma êvhaviᶇ lêk habitak hatôm nôᶇ oyaᶇ. Ma Wapômbêᶇ anêᶇ abô atu ba habutiᶇ haviᶇ Ablaham habitak hatôm yavoyav oyaᶇ. 15 *Ek malê nena balabuᶇ hathak havôv Wapômbêᶇ anêᶇ lamaniᶇ halêm hadêᶇ avômalô takatu ba miᶇ esopa ami. Balabuᶇ mi, ma tem namô balabuᶇ lu aisê?

16 *Aêᶇ ba avômalô ewa nôᶇ takatu ba Wapômbêᶇ habutiᶇ abô hathak anêᶇ anôᶇ hathak iniᶇ êvhaviᶇ. Ba intu hathak anêᶇ wapôm ma Wapômbêᶇ hadum nôᶇ êᶇ. Ma Wapômbêᶇ hik anêᶇ abô habutiᶇ haviᶇ Ablaham loᶇ hathak anêᶇ limi sapêᶇ atu ba êvhaviᶇ, avômalô Islael takatu ba bôk ewa anêᶇ balabuᶇ lôk avômalô loᶇ buyaᶇ haviᶇ. Ba intu yani ma bumalô ek alalô lôkthô. 17 Hatôm abô atu ba Wapômbêᶇ bôk hanan ba eto nena,
“Lêk yahatak o ek umbitak avômalô lodôᶇlodôᶇ iniᶇ lim.”

Môᶇ Anôᶇ 17:5

Abô êᶇ ma avanôᶇ hêk Wapômbêᶇ ma. Ablaham hêvhaviᶇ yani atu ba hathak hêv lôkmala hadêᶇ ᶇê ᶇama ma hathak halam nôᶇkama takatu ba miᶇ hamô ami, ma lôkthô ibitak aêᶇ.

* 4:13: Stt 17:4-6; 22:17-18; Gal 3:29 * 4:14: Gal 3:18 * 4:15:

Lom 3:20; 5:13 * 4:16: Gal 3:7

18 Avômalô sapêḡ leḡiḡhabi nena nôḡ êḡ miḡ hatôm imbitak ami. Ma doḡtom Wapômbêḡ hik vuliḡ leḡsawa thô hadêḡ yani ba hanaḡ,
 “Anêḡ libumi tem nimbitak aêḡ.” *Môḡ Anôḡ 15:5*
 Ma Ablaham hêḡhaviḡ ba hêḡ ma ba intu habitak lodôḡlodôḡ iniḡ lambô. 19 *Ablaham hayala nena yani anêḡ sondabêḡ hatôm 100 ba lêk liḡkupik hayalôv. Ma Sala liḡkupik bôk hayalôv aêḡ iyom. Ma doḡtom nôḡ êḡ miḡ hatauviḡ anêḡ hêḡhaviḡ ami. Mi, havalonḡ lonḡ lôklokwaḡ. 20 Ma miḡ hawa auk ju hathak abô atu ba Wapômbêḡ havak haviḡ yani ami. Mi, anêḡ hêḡhaviḡ halumbak bêḡ ba hêḡ athêḡ lôkmaḡḡiḡ hadêḡ Wapômbêḡ. 21 Yani hayala yôv nena Wapômbêḡ hatôm indum êtôm atu ba bôk habutiḡ. 22 Ba intu
 “Wapômbêḡ halam yani nena anyô thêthônḡ.” *Môḡ Anôḡ 15:6*

23-24 Ma abô atu ba eto nena “halam yani nena anyô thêthônḡ,” miḡ hathak Ablaham iyom ami. Mi, eto hathak alalô takatu ba êḡhaviḡ Wapômbêḡ atu ba hik alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu liḡ hêk ḡama. Ba intu halam alalô lôkthô atu ba aêḡhaviḡ nena ḡê thêthônḡ. 25 *Yisu êḡ intu Wapômbêḡ hatak ek ema esak alalôaniḡ kambom ma hik liḡ hathak lonḡbô ek êpôpêk lonḡndê ek alalô nambitak thêthônḡ.

5

Alalô lêk amô labali haviḡ Wapômbêḡ

1 Alalô aêḡhaviḡ ba Wapômbêḡ halam alalô nena avômalô thêthônḡ. Aêḡ ba lêk amô labali haviḡ Wapômbêḡ hathak alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi.

* 4:19: Stt 17:17 * 4:25: Ais 53:4-5

² Hathak aêvHAVIN ma yani hawa alalô ba hadô hamô Wapômbêñ anêñ wapôm kapô atu ba êntêk lêk amô. Ma alalô aêv maleññ lôk leññmavi ek namô Wapômbêñ anêñ lôkmangin kapô. ³ *Ma aêñ iyom ma alalô leññmavi esak malain takatu ba hapôm alalô ek malê nena alalô bôk ayala nena malain takêñ tem indum ba alalô namin lôklokwan. ⁴ Ma amin lôklokwan, êñ ma hik thô nena alalô amô malain takêñ lu. Ma amô malain takêñ lu, êñ ma havatho alalô loñ ek nanêm maleññ. ⁵ Ma aêv maleññ êñ min hatôm indum alalô kapôlôññ malain ami. Mi, Wapômbêñ bôk hangasô anêñ lahavin halôk alalô kapôlôññ hathak anêñ Lovak Matherñ atu ba hêv hadêñ alalô.

⁶ Nodañô. Bôk alalô lokwan mi ba apôlik hathak Wapômbêñ ma hadêñ anêñ waklavônñ atu ba yanida hatak ma hêv Yisu halêm ba hama hathak alalô. ⁷ Hatôm anyôla ema ek enja anyô thêthônñ yan anêñ loñ e? Injo, betha wakla intu anyô yan hêv anêñ lôkmala ek nêm anyô mavi yan sa la. ⁸ *Ma donjom Wapômbêñ hik anêñ lahavin alalô thô aêntêk. Alalô adum kambom denañ ma Kilisi hêv anêñ lôkmala ba hama ek alalô. ⁹ *Ma lêk Wapômbêñ halam alalô nena thêthônñ hathak Yisu anêñ thalalen. Aêñ ba intu nayala nena hathak yani ma tem nêm alalô vê ênjêk anêñ lamanin. ¹⁰ Sêbôk ma alalô lôk Wapômbêñ apôlik hathak i, êñ ma hapesañ abô havin alalô hathak Nakadun anêñ nama ek nambitak anêñ nê mólô. Ma lêk alalô ma anêñ nê mólô ba intu ayala katô nena tem nêm

* **5:3:** Jem 1:2-3; 1Pi 1:5-7
Lom 1:18; 2:5; Ep 2:3-5

* **5:8:** Jon 3:16; 1Jon 4:10

* **5:9:**

alalô bulubiņ esak anêņ lôkmala. ¹¹ Ma nô mavi yaņ ma aêntêk. Hathak Anyô Bêņ Yisu Kilisi ma alalô abitak Wapômbêņ anêņ nê mólô ba intu alalô athak lenjı mavi anôņ hathak Wapômbêņ.

Nama halêm anêņ Adam ma lôkmala halêm anêņ Kilisi

¹² *Kambom halêm pik hathak anyô doņtom iyom ma nıama halêm pik hathak kambom. Avômalô pik lôkthô idum kambom ba intu nıama hapôm sapêņ. ¹³ *Abô balabuņ mi denaņ ma kambom bôk hamô pik yôv. Ma Wapômbêņ miņ hakatuņ avômalô iniņ kambom tomtom ami ek malê nena balabuņ mi denaņ. ¹⁴ Avômalô takatu ba even Adam yam ba hi hayô waklavôņ Wapômbêņ hêv balabuņ hadêņ Mose ma miņ êmô balabuņ lu hatôm Adam ami. Ek malê nena thêlô miņ êmô balabuņ kapô ami. Ma doņtom nıama hayabiņ thêlô sapêņ.

Ma Adam ma hatôm anyô yaņ atu ba haveņ yam anêņ dahô. ¹⁵ Adam ma anyô doņtom, ma doņtom hamô Wapômbêņ anêņ balabuņ lu ba avômalô bêņ anôņ ema. Ma Yisu Kilisi, yani ma anyô doņtom aêņ iyom. Ma doņtom hathak yani anêņ wapôm ma Wapômbêņ habi anêņ wapôm sam ba hêv liņsiņ ek hêv nô mavi hadêņ avômalô bêņ anôņ. Ba intu wapôm atu ba Wapômbêņ hêv ma miņ hatôm kambom atu ba Adam hadum ami. ¹⁶ Avanôņ biņ, wapôm êņ lôk kambom êņ iniņ anôņ ma yaņda yaņda. Kambom anêņ anôņ ma aêntêk, Wapômbêņ hadum abô ba hik kambom êņ anêņ

* **5:12:** Stt 3:6; Lom 6:23 * **5:13:** Lom 4:15

malainj thô. Ma wapôm anêḡ anôḡ ma aêntêk, hadum ḡê takatu ba idum kambom lomaloma ibitak thêthôḡ. ¹⁷ Anyô donḡtom hadum kambom ba intu ḡama hayabinj avômalô pik sapêḡ hathak anêḡ kambom. Ma donḡtom Wapômbêḡ anêḡ wapôm ma hamô vulinj ek ḡama ba intu avômalô takatu ba ewa Wapômbêḡ anêḡ wapôm atu ba hêv liḡsinj tem nimbitak thêthôḡ. Thêlô tem lovak ek kambom lo ḡama ma nêḡmô lôkmala êtôm kinj esak anyô donḡtom, ôpêḡ ma Yisu Kilisi.

¹⁸ *Aêḡ iyom ma anyô te hadum kambom te ba intu Wapômbêḡ hadum abô hathak avômalô sapêḡ ba hik ininj malainj thô. Ma donḡtom anyô yaḡ hadum nôm thêthôḡ yaḡ ba intu Wapômbêḡ halam alalô sapêḡ nena thêthôḡ ba hêv lôkmala hadêḡ alalô. ¹⁹ *Avanôḡ, anyô te anêḡ lêndôḡ kôtôḡ hadum avômalô bêḡ anôḡ ibitak ḡê idum kambom. Ma donḡtom anyô yaḡ anêḡ halanô abô hadum avômalô bêḡ anôḡ ibitak thêthôḡ hêk Wapômbêḡ ma.

²⁰ Wapômbêḡ hêv balabuḡ ek avômalô neyala nena thêlôninj kambom ma nôm kambom anôḡ. Ma donḡtom ininj kambom habitak bêḡ anôḡ, êḡ ma Wapômbêḡ anêḡ wapôm halumbak hi ba hi.

²¹ *Sêbôk ma kambom hathak hayabinj avômalô lôkthô ba hêv ḡama. Ma donḡtom lêk ma Wapômbêḡ anêḡ wapôm hayabinj alalô ba halam alalô nena thêthôḡ ek nêḡm lôkmala atu ba tem êḡmô êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ hathak alalôaninj Anyô Bêḡ Yisu Kilisi anêḡ athêḡ.

* **5:18:** 1Ko 15:22 * **5:19:** Ais 53:11 * **5:21:** Lom 6:23

6

Kambom anêḡ lôklokwaḡ lêk hêv yak

¹ Mólônim auk aisê? Bôk yahato yôv nena avômalô idum kambom bêḡ anôḡ, êḡ ma Wapômbêḡ anêḡ wapôm tem indumbak ni ba ni. Aêḡ ba mavi ek alalô nandum kambom lomaloma ek Wapômbêḡ anêḡ wapôm indumbak ni ba ni e?

² Mi anôḡ! Alalô bôk atôm ḡê ḡama ek kambom anêḡ lôklokwaḡ miḡ êmbôv alalô ami ba intu hatôm nandum kambom thêthô e? Mi. ³ *Alalô takatu ba athik ḡaḡ lôk athak doḡtom haviḡ Yisu Kilisi bôk athik hathak anêḡ ḡama haviḡ. Lemimpaliḡ e?

⁴ *Ba intu athik ḡaḡ, êḡ ma hatôm alalô ama ba elav haviḡ Kilisi. Ma hathak ôdôḡ êḡ ma Wapômbêḡ atu ba bôk hik Kilisi liḡ hêk ḡama hathak anêḡ lôklokwaḡ lôkmaḡḡiḡ lêk hadum aêḡ hadêḡ alalô ek namô imbiḡ lôkmala lukmuk êḡ.

⁵ Alalô bôk athak doḡtom aviḡ Kilisi lôk anêḡ ḡama yôv ba intu avanôḡ biḡ nena tem nasak doḡtom imbiḡ anêḡ haviyô aêḡ iyom. ⁶ *Alalô nayala nena alalôaniḡ kapôlôḡiḡ bô bôk ik vônô hathak a haviḡ yani ek kambom anêḡ lôklokwaḡ miḡ hatôm eyabiḡ alalô esak loḡbô ami. Ba intu kambom ma miḡ lêk alalôaniḡ alaḡ ami. ⁷ Ek malê nena ôpatu ba bôk hama yôv haviḡ Kilisi ma miḡ hamô kambom anêḡ lôklokwaḡ vibiḡ ami.

⁸ Avanôḡ biḡ nena alalô bôk ama yôv haviḡ Kilisi ba intu ayala nena tem namô lôkmala imbiḡ yani.

⁹ Kilisi hama vêm ma Wapômbêḡ hik yani liḡ ba intu alalô nayala nena yani miḡ hatôm ema esak

* **6:3:** Gal 3:27 * **6:4:** Kol 2:12 * **6:6:** Gal 5:24

lonjbô ami. Nama anêḡ lôklokwaḡ ma lêk nôḡ oyaḡ ek yani. ¹⁰ Yani hama bôlônḡ te iyom ek imbuliḡ kambom anêḡ lôklokwaḡ. Ma lêk hamô lôkmala ek nêḡ athêḡ lôkmaḡḡiḡ êḡdêḡ Wapômbêḡ. ¹¹ *Aêḡ iyom lemimimbi nena lêk atak kambom hatôm ḡê ḡama ma amô lôkmala haviḡ Kilisi ek nanêḡ athêḡ bêḡ êḡdêḡ Wapômbêḡ. ¹² *Ba intu miḡ notak kambom ek eyabiḡ lemvimkupik ba nosopa anêḡ thethaḡak ami. ¹³ *Wapômbêḡ bôk hik môlô liḡ hêk ḡama ba ôḡmô lôkmala. Ba intu nôḡnêḡ amda lôk unim kupik lôbôlôbô sapêḡ êḡdêḡ Wapômbêḡ ek nindum ku takatu ba thêthônḡ. Ma miḡ notak lemvimkupik bula ek indum kambom anêḡ ku ami. ¹⁴ *Môlô ôḡmô Wapômbêḡ anêḡ wapôm kapô ma miḡ ôḡmô balabuḡ viḡbiḡ ami. Ba intu kambom miḡ môlônim anyô bêḡ hathak lonjbô ami.

Thêthônḡ ma alalôaniḡ alaḡ

¹⁵ Lemimhabi aisê? Alalô amô Wapômbêḡ anêḡ wapôm kapô ma miḡ amô balabuḡ viḡbiḡ ami. Ba intu hatôm nandum kambom thêthô e? Mi anônḡ. ¹⁶ *Ôpatu ba olaḡô anêḡ abô ba osopa, êḡ ma hatôm môlônim anyô bêḡ. Ba osopa kambom, êḡ ma kambom hatôm môlônim anyô bêḡ ba tem endom môlô ni ḡama. Ma aêḡ iyom ma olaḡô Wapômbêḡ anêḡ abô ba osopa, êḡ ma hatôm môlônim anyô bêḡ ba tem indum ba môlô numbitak avômalô thêthônḡ. ¹⁷ Sêbôk ma kambom ma môlônim alaḡ, ma donḡtom Wapômbêḡ hatak môlô hamô abô avanônḡ viḡbiḡ ba lêk môlô ôêv kapôlômim ek olaḡô abô êḡ ba

* **6:11:** 2Ko 5:15; Gal 2:19 * **6:12:** Stt 4:7 * **6:13:** Lom 12:1

* **6:14:** 1Jon 3:6 * **6:16:** Jon 8:34; 2Pi 2:19

osopa. Hathak nôm êḡ ma nanêm lenḡmavi êndêḡ Wapômbêḡ. ¹⁸ Kilisi bôk hêv mômô vê hêk kambom, mômônim alaḡ bô. Ma thêthôḡ lêk habitak mômônim alaḡ lukmuk. ¹⁹ Auk êḡ ma malaiḡ ek mômô avômalo pik noyala ba intu yahêv liliḡ hathak auk pik. Sêbôk ma mômô ôêv lemvimkupik bula ek lôḡgôlôḡ imbitak mômônim alaḡ ek kambom indumbak ni ba ni. Ma doḡtom lêk ma nômêm lemvimkupik lôkthô ek thêthôḡ imbitak mômônim alaḡ ek êmbôv mômô ni êndêḡ mathêḡ.

²⁰ Sêbôk ma mômônim alaḡ ma kambom. Ba miḡ ômô thêthôḡ anêḡ lôklokwaḡ vibiḡ ami. ²¹ Ma bôk owa anôḡ alêla hêk kambom anêḡ? Mi, nôm takêḡ anêḡ anôḡ ma ḡama iyom ba lêk mômô mama hathak. ²² Ma doḡtom lêk Kilisi hapole mômô vê hêk kambom anêḡ lôklokwaḡ ba Wapômbêḡ lêk habitak mômônim alaḡ. Ba ku êḡ anêḡ anôḡ lêk hadum mômô ubitak mathêḡ ba tem nômô lôkmala êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ. ²³ *Avômalo takatu ba idum kambom anêḡ ku tem neja kambom anêḡ vuli, êḡ ma ḡama. Ma doḡtom avômalo takatu ba êmô haviḡ alalôaniḡ Anyô Bêḡ Yisu Kilisi ma Wapômbêḡ tem imbi anêḡ wapôm sam oyaḡ biḡ ba nêm lôkmala atu ba nêmô êtôm wak nômbêḡ intu sapêḡ êndêḡ i.

7

Lêk asopa loḡôndê lukmuk

¹ Aiyaḡ thêlô, mômô oyala balabuḡ katô ba intu oyala nena balabuḡ hayabiḡ avômalo takatu ba êmô lôkmala iyom. Ma takatu ba bôk ema ma mi. ² Anêḡ ôdôḡ ma hatôm avi atu ba hawa anyô. Thai

* **6:23:** Lom 5:12,15

êmô lôkmala ma balabuŋ havalonŋ thai loŋ. Ma yamalô hama, êŋ ma balabuŋ miŋ havalonŋ yanavi loŋ ami. ³ Aêŋ ba yamalô hamô lôkmala denaŋ ma yanavi hadô ba hi hawa anyô lukmuk, êŋ ma elam yani nena avi sek. Ma donŋtom yamalô hama, êŋ ma balabuŋ miŋ havalonŋ yani loŋ ami ba intu hatôm enja anyô lukmuk ma miŋ nendam yani nena avi sek ami.

⁴ *Aiyaŋ thêlô, môlô ma Kilisi anêŋ liŋkupik. Ba hathak ôdôŋ êŋ, ma oma hathak balabuŋ ek miŋ eyabiŋ môlô ami ek nosak donŋtom imbiŋ anyô yaŋ. Ôpêŋ ma Kilisi, ôpatu ba Wapômbêŋ hik liŋ hêk ŋama. Aêŋ ba môlô ma Kilisi anêŋ ek uŋgwik anôŋ mavi êtôm atu ba Wapômbêŋ lahaviŋ. ⁵ Sêbôk atu ba alalôaniŋ kapôlôŋiŋ bô hayabiŋ alalô ma balabuŋ habisôk ek nandum kambom. Ba intu leŋviŋkupik habi alak ek nandum kambom ba anêŋ anôŋ ma ŋama. ⁶ *Ma donŋtom lêk alalô ama ek balabuŋ ba intu balabuŋ anêŋ lôklokwaŋ miŋ havalonŋ alalô loŋ hathak loŋbô ami. Ma nandum Wapômbêŋ anêŋ ku ba nasopa loŋôndê lukmuk atu ba Lovak Matheŋ hik thô hadêŋ alalô. Ma miŋ nasopa balabuŋ atu ba bôk eto anêŋ loŋôndê ami.

Balabuŋ hik kambom thô

⁷ *Aêŋ ba intu yahananŋ nena balabuŋ ma nôŋ kambom e? Mi anôŋ. Balabuŋ mi, ma tem yayala kambom aisê? Balabuŋ te hananŋ aêntêk, “Miŋ malemkilik esak anyô yaŋ anêŋ nôŋkama ami.” Hathak abô êŋ iyom, yahayala nena yamalenkilik hathak avômalô vi iniŋ nôŋkama, êŋ ma

* **7:4:** Lom 6:2,11 * **7:6:** Lom 6:4; 8:2 * **7:7:** Kis 20:17; Lo 5:21

kambom. ⁸ Ma donɔtom kambom hawa balabuŋ êŋ ba habisôk ek yamalenkilik esak avômalô vi iniŋ nômkama lomalama. Balabuŋ mi, ma kambom anêŋ lôklokwaŋ ma mi hatôm ŋama. ⁹ Sêbôk atu ba yahathôŋ balabuŋ paliŋ, êŋ ma yahason nena ya ma anyô lôkmala. Ma donɔtom balabuŋ halêm, êŋ ma hatôm kambom hawa anêŋ lôkmala hathak loŋbô ba intu yahayala nena ¹⁰ ya hatôm anyô ŋama. Aêŋ ba yahason nena balabuŋ tem nêm lôkmala êndêŋ ya. Ma donɔtom mi, hêv ŋama hadêŋ ya. ¹¹ *Kambom hawa balabuŋ ba hasau ya hathak ek yandum kambom ek injik ya vônô. ¹² *Aêŋ ba nanaŋ aisê esak abô balabuŋ? Balabuŋ ma nômkambom e? Mi, Wapômbêŋ anêŋ balabuŋ ma mathen lôk thêthôŋ ma mavi.

¹³ Aêŋ ba nanaŋ nena nômkambi êŋ hik ya vônô e? Mi anôŋ! Kambom da hawa nômkambi êŋ ba hadum ek injik ya vônô esak. Ba intu ayê nena kambom ma nômkambôvathen anôŋ.

¹⁴ Alalô nayala nena balabuŋ halêm anêŋ Lovak Mathen, ma donɔtom yada ma anyô pik ba kambom ma yenaŋ alaŋ ba yahadum ku hamô yani vibiŋ. ¹⁵ *Miŋ yahayala nômkambi atu ba yahadum ami. Malêla takatu ba yalenhaviŋ yandum ma miŋ yahadum ami. Ma malêla takatu ba yahapôlik, êŋ ma yahathak yahadum. ¹⁶ Yahadum kambom atu ba yahapôlik hathak, êŋ ma hik thô nena yenaŋ auk halôk hathak balabuŋ anêŋ auk lôk hayala nena balabuŋ ma nômkambi. ¹⁷ Kambom atu ba hamô yakapôlôŋ iyom intu havôv ya ek yandum

* **7:11:** Stt 3:13 * **7:12:** 1Ti 1:8 * **7:15:** Gal 5:17

kambom. Ma miñ yenañ auk havôv ya ek yandum kambom takêñ ami. ¹⁸ Yalenhaviñ yandum malê atu ba mavi, ma doñtom miñ yahatôm yandum ami. Ba intu yahayala nena nômla mavi te miñ hêk yakapôlôñ bô ami. ¹⁹ Nôm mavi atu ba yalen hik ya hathak ek yandum ma miñ yahadum ami. Ma kambom takatu ba yahadô, êñ ma yahadum havôhi thêthô. ²⁰ Avanôñ, nôm kambom takatu ba yahadô yandum ma yahathak yahadum, ba intu hik thô nena yada miñ yahadum ami. Mi, kambom takatu ba hamô yakapôlôñ da intu hadum nôm êñ.

²¹ Aêñ ba avanôñ biñ nena wak nômbêñ atu ba yalenhaviñ yandum mavi ma kambom hamiñ ya loñ siñ. ²² Ya dahôlôñ lamavi hathak Wapômbêñ anêñ balabuñ, ²³* ma doñtom lôklokwañ yañda hadum ku hathak yalenviñkupik ba hik vovak hadêñ balabuñ atu ba yalenhaviñ yasopa. Lôklokwañ êñ ma kambom anêñ ba lovak ek yalenhaviñ atu ba havalon ya ek yandum anêñ ku. ²⁴⁻²⁵* Aêñ ba yenañ auk ma aêntêk. Yalenhaviñ Wapômbêñ anêñ balabuñ imbitak yenañ alañ, ma doñtom yakapôlôñ bô hathak hadum ba kambom habitak yenañ alañ. Ai, malaiñ êñ habuliñ ya kambom anôñ! Yalenviñkupik hathak hadum kambom ba intu havôv ya hi loñôndê ñama. Opalê intu hatôm nêñ ya sa? Wapômbêñ hathak alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi iyom intu hatôm nêñ ya vê êñjêk kambom anêñ lôklokwañ, ba intu yahanañ yalenmavi hadêñ Wapômbêñ.

* **7:23:** Gal 5:17; 1Pi 2:11 * **7:24-25:** 1Ko 15:57

8

Lêk asopa Lovak Mathen anêḡ loḡôndê lukmuk

¹ Abô takatu ba bôk yahananḡ yôv anêḡ ôdônḡ ma aêntêk. Wapômbêḡ tem miḡ indum abô ba nêḡ malainḡ êndêḡ avômalô takatu ba êmô havinḡ Yisu Kilisi ami. ² Ek malê nena hathak Yisu Kilisi anêḡ ku, ma Lovak Mathenḡ atu ba hêv lôkmala anêḡ lôklokwanḡ hêv alalô vê hêk kambom anêḡ lôklokwanḡ atu ba havôv alalô hi ek nama. ³ Alalôaniḡ kapôlônḡinḡ bô miḡ hatôm esopa balabuḡ ami ba intu balabuḡ êḡ miḡ hatôm nêḡ alalô vê êḡjêk kambom anêḡ lôklokwanḡ ami. Ma donḡtom Wapômbêḡ da hadum nôm êḡ hathak hêv Nakaduḡ halêḡ hatôm anyô pik atu ba hadum kambom. Ma hêv yani hatôm da hathak alalôaniḡ kambom ba hawa anêḡ vovanḡ. ⁴ *Yani hadum aêḡ ek balabuḡ injik anêḡ anôḡ imiḡ alalô atu ba asopa Lovak Mathenḡ anêḡ loḡôndê ma miḡ kapôlônḡinḡ bô anêḡ loḡôndê ami.

⁵ Avômalô takatu ba êmô kapôlônḡinḡ bô vibinḡ ethak leḡinḡhabi auk takatu ba kapôlônḡinḡ bô la-havinḡ. Ma donḡtom avômalô takatu ba êmô Lovak Mathenḡ vibinḡ ethak leḡinḡhabi auk takatu ba Lovak Mathenḡ lahavinḡ. ⁶ Ma avômalô takatu ba iniḡ auk hasopa kapôlônḡinḡ bô anêḡ auk tem nema. Ma donḡtom avômalô takatu ba iniḡ auk hasopa Lovak Mathenḡ anêḡ auk tem neja lôkmala ba nêḡmô labali. ⁷ Avômalô takatu ba evalonḡ kapôlônḡinḡ bô miḡ hatôm nesopa Wapômbêḡ anêḡ balabuḡ ami. Ba intu miḡ esopa ami ba iniḡ auk hapôlik hathak yani. ⁸ Ma avômalô takatu ba kapôlônḡinḡ bô

* **8:4:** Gal 5:16,25

hayabiņ i miņ hatôm nindum Wapômbêņ lamavi ami.

⁹ *Ma doņtom môlônim kapôlômim bô miņ hayabiņ môlô ami ma mi. Wapômbêņ anêņ Lovak Matheņ da intu hamô môlô kapôlômim ba hayabiņ môlô. Ma avômalô takatu ba Kilisi anêņ Lovak Matheņ mi, thêlô êņ intu miņ yani anêņ ami.

¹⁰ *Udum kambom ba intu unim kupik tem ema. Ma doņtom Kilisi hamô môlô kapôlômim ba bôk ubitak avômalô thêthôn yôv. Aêņ ba dahôlômim lêk hawa lôkmala anôņ yôv. ¹¹ Wapômbêņ bôk hik Yisu Kilisi liņ hêk ņama. Ma anêņ Lovak Matheņ hamô môlô kapôlômim, ba hathak Lovak Matheņ anêņ ku ma Wapômbêņ tem nêm lôkmala êndêņ kupik atu ba tem ema aêņ iyom.

Lovak Matheņ hadum ba alalô abitak Wapômbêņ nali

¹² Aêņ ba aiyaņ thêlô, alalôaniņ ku hêk ek nasopa Lovak Matheņ anêņ auk ma miņ nasopa kapôlônini bô anêņ auk esak loņbô ami. ¹³ *Môlô osopa unim kapôlômim bô anêņ auk, êņ ma tem noma. Ma doņtom uik kambom atu ba kapôlômim bô lahaviņ vônô hathak Lovak Matheņ, êņ ma tem nômô lôkmala. ¹⁴ Wapômbêņ anêņ avômena ma avômalô takatu ba Lovak Matheņ halom i. ¹⁵ * *Wapômbêņ hêv anêņ Lovak Matheņ hadêņ alalô. Ma Lovak Matheņ hadum ek alalô nam-bitak Wapômbêņ da anêņ avômena ba intu alan

* **8:9:** 1Ko 3:16; 12:3 * **8:10:** Gal 2:20 * **8:13:** Gal 6:8; Kol 3:5
 * **8:15:** 2Ti 1:7 * **8:15:** Gal 4:5-7; ALK 21:7

nena, “Aba, Wakamik!”* Ma miñ hatak alalô hamô yani vibin ek nakô esak loñbô ami. ¹⁶ *Ma Lovak Mathen hathak hik alalôaniñ auk loñ nena alalô ma Wapômbên anên avômena anôn. ¹⁷ Alalô ma Wapômbên anên avômena ba intu tem alalô naja nô m mavi takatu ba yani bôk habutin havin anên avômalô. Avanôn, tem naja nô m mavi takên anên Wapômbên imbin Kilisi. Ma lêk awa vovañ hatôm yani bôk hawa, êñ ma tem naja athên lôkmanñin imbin yani.

Lôkmanñin tem imbitak emben yam

¹⁸ Avanôn, Wapômbên tem injik anên lôkmanñin thô ek namô kapô. Ba intu yalenhabi nena malain lomaloma takatu ba lêk hapôm alalô, êñ ma nô m oyañ lôkthô. ¹⁹ Nôm kama sapên atu ba Wapômbên hapesañ ma êvson ba eyabin ek nêgê waklavôn atu ba tem yani injik anên avômena thô. ²⁰⁻²¹ *Ek malê nena nô m kama pik sapên lêk êmô mayaliv. Wapômbên habulin hathak Adam anên kambom ba hêv malain hadên nô m takên. Ma nô m takên miñ leninhavin aên ami. Nôm kama takatu ba hapesañ lêk epalê ba hatôm êmô koladôn. Ma donjom wak te tem nê m nô m takên vê ênjêk koladôn êñ ba nede yañ imbin Wapômbên anên avômena takatu ba êmô anên lôkmanñin kapô. Ba intu nô m kama lôkthô lêk êv malenñin.

²² Alalô ayala nena nô m kama sapên atu ba Wapômbên bôk hapesañ ma lôkthô lêk elañ ba elom even hatôm avi lavuvi ek embathu aleba

* **8:15:** ‘Aba’ anên ôdôn nena ‘wakamik’ hathak Abô Alam. Nôñgô Mak 14:36. * **8:16:** 2Ko 1:22 * **8:20-21:** Stt 3:17-19

lêk. ²³ *Vovaņ êņ lêk hapôm alalô haviņ ma miņ nôm kama iyom ami. Wapômbêņ bôk hêv Lovak Matheņ yôv hatôm nôm mavi môņ hadêņ alalô. Ba intu alalôaniņ kapôlôņiņ halaņ ba halom haveņ ba hayabiņ wak atu ba alalô tem nambitak êtôm Wapômbêņ da anêņ avômena anôņ lôk nê m kupik lukmuk êndêņ alalô. ²⁴ Avanôņ, Wapômbêņ bôk hêv alalô bulubiņ yôv, ma donjom miņ alalô ayê balabuņ anêņ anôņ sapêņ hathak maleņiņ ami denaņ. Ba intu aêv maleņiņ ba ayabiņ anêņ anôņ. Avômalô miņ ethak eyabiņ nôm takatu ba bôk ewa yôv ami. Mi. ²⁵ Ma aêņ iyom ma alalô aêv maleņiņ hathak nôm takatu ba miņ bôk ayê ami denaņ. Ba intu amô malinyaô ba ayabiņ.

²⁶ Ma Lovak Matheņ hathak hêv alalô sa haviņ. Alalô lokwaņ mi ba athôņ nena nateņ mek aisê. Êņ ma Lovak Matheņ da hêv alalô sa ba hateņ mek hatôm kapô halaņ iyom ma abô mi. ²⁷ *Ma Wapômbêņ atu ba hayala kapôlôņiņ sapêņ halaņô ba hayala Lovak Matheņ anêņ mek êņ. Ek malê nena Lovak Matheņ hateņ mek ek avômalô mathen hatôm Wapômbêņ anêņ laha viņ.

Avômalô takatu ba Wapômbêņ halam tem nêtôm Kilisi

²⁸ *Alalô ayala nena Wapômbêņ hathak hawa nôm kama nômbêņ atu ba habitak ba hadum ek nôm mavi imbitak ek avômalô takatu ba leņiņhaviņ yani. Thêlô ma yani bôk halam i yôv hatôm yanida anêņ laha viņ. ²⁹ *Sêbôk atu ba môņ anôņ ma Wapômbêņ bôk hayala i yôv ba habi baņ hayôhêk i

* **8:23:** 2Ko 5:2-4 * **8:27:** Sng 139:1 * **8:28:** Ep 1:11 * **8:29:** Kol 1:18; Hib 1:6

ek nimbitak êtôm yanida Nakaduŋ Kilisi. Hadum aêŋ ek Kilisi imbitak anyô môŋ ek iviyan lôk livi nômbêŋ atu ba even yam. ³⁰ Ma avômalô takatu ba bôk habi baŋ hayô hêk i yôv intu halam i haviŋ. Ma takatu ba bôk halam i yôv ma hayê i nena nê thêthôŋ haviŋ. Ma takatu ba bôk hayê i nena thêthôŋ ma tem nêma deda lôkmanŋiŋ êndêŋ i imbiŋ.

Nômlate miŋ hatôm nêma alalô vê ênjêk Wapômbêŋ anêŋ lahaviŋ ami

³¹ *Aêŋ ba alalô nanaŋ aisê esak nôma takatu ba Wapômbêŋ hadum? Yani hamiŋ haviŋ alalô, êŋ ma opalê hatôm êmô alalô lu? Mi anôŋ! ³² Wapômbêŋ hatak Nakaduŋ halôk nê kambom baheniŋ ba hama hathak alalô sapêŋ ma miŋ havasiŋ ami. Aêŋ ba intu nayala nena tem injik anêŋ lawapôm sam ba nêma mek lomaloma êyô êmô loŋ imbiŋ ek nêma alalô sa. ³³ *Wapômbêŋ da bôk habi baŋ hayôhêk alalô yôv. Ba intu opalê hatôm enaŋ alalôaniŋ kambom bêŋ? Mi anôŋ, Wapômbêŋ da bôk halam alalô yôv nena thêthôŋ! ³⁴ Ba intu opalêla tem nenaŋ nena alalô naja kambom anêŋ vovaŋ? Mi anôŋ. Ek malê nena Yisu Kilisi atu ba bôk hama ma haviyô hathak loŋbô ba lêk hamô Wapômbêŋ baŋ vianôŋ ba hathak hanaŋ hik lambô liŋ ek nêma alalô sa.

³⁵ Malê te hatôm êmbôv alalô vê ênjêk Kilisi anêŋ lahaviŋ alalô? Malaiŋ lomaloma lôk vovaŋ ma avômalô ethaŋ alalô lôk bôma bêŋ lôk amô thavuthiŋ hathak nômkama ma kambom takatu idum ek nijik alalô vônô mena ele alalô vônô

* **8:31:** Sng 118:6 * **8:33:** Ais 50:8-9

hathak biñ, nô m takêñ hatôm êmbôv alalô vê e? Mi anôñ! ³⁶ Hatôm bôk eto nena,
 “Yêlô ma anêm avômalô ba intu ethak idum ek nijik yêlô vônô wak nômbêñ intu.

Yêlô hatôm boksipsip atu ba evalonj ek nijik vônô.” *Kapya Yen 44:22*

³⁷ Ma donjom malainj takêñ miñ hatôm êmô alalô lu ami. Mi, hathak Kilisi atu ba lahavinj alalô, alalô lovak ba ik nô m takêñ sapêñ seson. ³⁸ Yenanj auk thekthek nena nômlate miñ hatôm êmbôv alalô vê ênjêk Wapômbêñ anêñ lahavinj ami. Mi anôñ! Alalô ama mena amô lôkmala, mena añela la lôk ñgôk la, mena nô m takatu ba lêk hamô mena tem nimbitak embenj yam, mena lôklokwanj la, ³⁹ mena nômkama vulinj lôk nômkama vibinj, mena nômlate atu ba Wapômbêñ hapesanj tem nêm alalô vê ênjêk Wapômbêñ anêñ lahavinj atu ba halêm anêñ alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi e? Mi anôñ!

9

Pol lahiki hathak avômalô Israel

¹ Yahamô havinj Kilisi ba intu abô alêla takatu ba tem yananj ma avanôñ iyom. Miñ yahasau môlô ami. Mi, yenanj auk ma Lovak Mathenj hik lonj havinj. ² Wak nômbêñ intu ma yakapôlônj malainj kambom ba vovanj bêñ halinj ya ³ *hathak yenanj avômalô, thêlô ma yêlô ôdônj te iyom. Yalenjhavinj thêlô nê nê mimbij ek Wapômbêñ nêm thêlô bulubij. Hêv thêlô bulubij, êñ ma hatôm nêm ya vê ênjêk Kilisi ba imbi ya êndôk lonj atum ek nêm

* **9:3:** Kis 32:32

thêlô sa. ⁴ *Yahanaŋ hathak avômalô Israeŋ iyom. Wapômbêŋ bôk halam i yôv ek nimbitak anêŋ avômena ma hik anêŋ lôkmaŋŋiŋ thô hadêŋ i. Ma havak tabô lôk habutiŋ abô haviŋ iniŋ limi. Ma hêv balabuŋ lôk hadôŋ i ek nênem yeŋ êndêŋ yani. ⁵ Iniŋ limi bôbô ma ŋê lôk athêŋ bêŋ. Ma Kilisi halêm pik hatôm anyô ba habitak anêŋ iniŋ thalaleŋ. Yanida ma Wapômbêŋ ma nômkama lôkthô anêŋ alaŋ. Nambô anêŋ athêŋ esak leŋ êtôm wak nômbêŋ intu sapêŋ. Avanôŋ.

Wapômbêŋ anêŋ loŋôndê halam anêŋ avômalô

⁶ Wapômbêŋ bôk havak abô haviŋ avômalô Israeŋ. Ma lêk Israeŋ bêŋ anôŋ êdô Kilisi, ma doŋtom Wapômbêŋ anêŋ abô miŋ hêv yak ami. Ek malê nena avômalô takatu ba ibitak anêŋ Israeŋ, vi atu ba Wapômbêŋ halam iyom intu Israeŋ anôŋ ma vi ma mi. ⁷ Ma aêŋ iyom ma limi lukmuk takatu ba ibitak anêŋ Ablaham ma miŋ Ablaham nali sapêŋ ami. Mi, vi atu ba ibutiŋ abô hathak iyom intu nali anôŋ ma vi atu ba mi ma mi. Hatôm Wapômbêŋ bôk hanaŋ hadêŋ Ablaham nena,

“Aisak nali iyom intu libumi lukmuk tem nimbitak.”

Môŋ Anôŋ

21:12

⁸ *Abô êŋ anêŋ ôdôŋ nena avômena takatu ba Wapômbêŋ habutiŋ abô hathak iyom intu ba Wapômbêŋ anêŋ nali. Ma avômena takatu ba Ablaham habi vê, thêlô ma miŋ Ablaham nali anôŋ ami. ⁹ Abô êŋ ma hatôm abô atu ba bôk ibutiŋ ba hanaŋ,

* **9:4:** Kis 4:22; Sng 147:19; Lom 15:8; Hib 9:5 * **9:8:** Gal 4:23

“Sondabêḡ yaḡ endake yahale halêm hathak lonḡbô
ma Sala tem embathu okna te.” *Môḡ Anôḡ*
18:10,14

¹⁰ Okna êḡ ma bumalô Aisak. Vêm ma hawa
Lebeka ba havathu amena lopopek. ¹¹⁻¹² Amena
ju êḡ mi denaḡ ma Wapômbêḡ hanaḡ hadêḡ
Lebeka aêntêk,

“Amena yaḡ bêḡ tem imbitak yaḡ molok anêḡ
anyô ku.” *Môḡ Anôḡ 25:23*

Odaḡô! Amena ju êḡ mi denaḡ ba miḡ idum kam-
bom lo mavi la ami. Ma donḡtom abô êḡ habitak
môḡ ba hik thô nena Wapômbêḡ hathak habi baḡ
hayôhêk avômalô hatôm yanida anêḡ auk atu ba
bôk lahabi. Ma miḡ hathak iniḡ ku ami. Mi, halam
i hathak yanida anêḡ lahaviḡ. ¹³ Hatôm bôk eto
nena,

“Yaleḡhaviḡ Jekop, ma yahadô yaḡ bêḡ Isau”. *Mal*
1:2-3

¹⁴ Aêḡ ba nanaḡ aisê? Wapômbêḡ hadum aêḡ ma
miḡ thêthôḡ ami e? Mi anôḡ! ¹⁵ Yani bôk hanaḡ
hadêḡ Mose nena,

“Yakapôlôḡ hik ya hathak anyôla, êḡ ma tem
yanêm yakapôlôḡ ek ôpêḡ.

Ma yaleḡhaviḡ yanêm anyôla sa, êḡ ma tem
yanêm ôpêḡ sa.” *Etak Ijip 33:19*

¹⁶ *Aêḡ ba intu Wapômbêḡ habi baḡ hayôhêk
avômalô hathak yanida anêḡ lahiki. Ma miḡ
hathak iniḡ ku lôk leniḡhaviḡ ami. ¹⁷ Hatôm bôk eto
Wapômbêḡ anêḡ abô hadêḡ Pelo aêntêk,

“Yahatak o hatôm kiḡ ek yaḡḡik yenaḡ lôklokwaḡ
thô esak o ek avômalô pik sapêḡ neyala
yenaḡ athêḡ.” *Etak Ijip 9:16*

* **9:16:** Ep 2:8

18 Ba intu Wapômbêḅ lahaviḅ nêḅ kapô ek anyôla, êḅ ma hêḅ kapô ek ôpêḅ. Ma lahaviḅ indum avômalô vi leḅôndôḅ kôtôḅ, êḅ ma hadum thêlô leḅôndôḅ kôtôḅ.

19 Môlô te tem endanô abô êḅ ba enaḅ, “Aisé ka Wapômbêḅ hanaḅ avômalô leḅôndôḅ kôtôḅ iniḅ kambom bêḅ? Thêlô miḅ hatôm netak Wapômbêḅ anêḅ lahaviḅ ba nesopa iniḅ leḅiḅhaviḅ ami, aêḅ e?” 20 *Ma donḅtom o anyô alê ba hôwê Wapômbêḅ anêḅ abô viyaḅ? Hatôm nôḅ atu ba epesaḅ, enaḅ êḅndêḅ ôpatu ba hapesaḅ yani nena, “Hopesaḅ ya aêḅ eka?” 21 *Ôpatu ba hapesaḅ uḅ hatôm enja pik tôktôk ba epesaḅ uḅ ek indum ku mavimavi esak lôk epesaḅ uḅ ek indum ku oyaḅ esak imbiḅ e?

22 Ma aêḅ iyom ma Wapômbêḅ da hatôm esopa anêḅ lahaviḅ ba injik anêḅ lôkliḅyak lôk lamaniḅ thô ba imbuliḅ ḅê takatu ba bôk epesaḅ i yôḅ ek neja vovaḅ. Ma donḅtom mi, havalonḅ kapô lonḅ ba miḅ habuliḅ ḅê takêḅ kethêḅ ami. 23 Yani hadum aêḅ ek injik anêḅ lôkmaḅḅiḅ anôḅ thô êḅndêḅ avômalô ôdôḅ yaḅ atu ba lahiki hathak. Yani bôk hapesaḅ i yôḅ ek nêḅ anêḅ lôkmaḅḅiḅ êḅndêḅ i. 24 Avômalô takêḅ ma alalô takatu ba Wapômbêḅ bôk halam yôḅ, avômalô Israeḅ lôk avômalô lonḅ buyaḅ haviḅ. 25 Hathak avômalô lonḅ buyaḅ ma Wapômbêḅ bôk hanaḅ hadêḅ Hosea nena, “Avômalô takatu ba miḅ yenaḅ ami ma tem yandam i nena ‘yenaḅ avômalô’.

Ma avômalô takatu ba miḅ yalenḅhaviḅ i ami ma tem yandam i nena ‘avômalô takatu ba yalenḅhaviḅ videdaḅ.’ ” *Hosea 2:23*

* 9:20: Ais 29:16; 45:9 * 9:21: Jer 18:6

26 Lôk hanaŋ nena,
 “Loŋ atu ba bôk yahanan hadêŋ thêlô nena, ‘Môlô
 ma miŋ yenaŋ avômalô ami’,
 loŋ êŋ ma tem nendam thêlô nena,
 ‘Wapômbêŋ Lôkmala anêŋ nali.’ ” *Hosea
 1:10*

27 Ma hathak avômalô Israeŋ ma plopet Aisaia
 bôk halaŋ nena,
 “Avômalô Israeŋ ma hatôm thathe ŋgwêk daŋ,
 ma doŋtom Anyô Bêŋ tem nêŋ auviŋna iyom
 bulubiŋ.

28 Ek malê nena Anyô Bêŋ tem esopa anêŋ indum
 abô esak avômalô pik sapêŋ ba injik daŋ siŋ
 kethêŋ oyaŋ.” *Aisaia 10:22-23*

29 Abô êŋ ma hatôm abô yaŋ atu ba Aisaia bôk hatô
 nena,
 “Anyô Bêŋ Lôklokwaŋ Lôkthô Anêŋ Ôdôŋ miŋ hadô
 alalô doho ek namô lôkmala ami,
 êŋ ma alalô lôkthô tem nambitak vonŋgovaŋ
 oyaŋ êtôm Sodom lo Gomola.” *Aisaia 1:9*

Avômalô Israeŋ miŋ esopa loŋôndê êvhaviŋ ami

30 Aêŋ ba alalô nanan aisê? Avômalô loŋ buyan
 miŋ idum ek nimbitak thêthôŋ ami, ma doŋtom
 ibitak thêthôŋ hathak iniŋ êvhaviŋ. 31 Ma avômalô
 Israeŋ esopa balabuŋ ek nimbitak thêthôŋ, ma
 doŋtom miŋ ibitak thêthôŋ ami. 32 Eka? Thêlô eson
 nena tem nimbitak thêthôŋ esak iniŋ ku esopa
 balabuŋ ma miŋ hathak iniŋ êvhaviŋ ami. Thêlô
 evak valu vuviyathiŋ atu silili ba habi i pôŋêŋ.
 33 Hatôm bôk eto nena,
 “Odaŋô! Yahatak valu yaônate hamô Saion ek
 ende anyô liliŋ ba imbi i pôŋêŋ

lôk valu bêñ te ek nembak silili ba nêñêm yak.
 Ma avômalô takatu ba êvhaviñ yani
 tem miñ nêñêm mama êndêñ i ami.” *Aisaia*
8:14; 28:16

10

Israel miñ eyala Wapômbêñ anêñ loñôndê ek nimbitak thêthôñ ami

¹ Aiyañ thêlô, yakapôlôñ lahaviñ yenañ avômalô
 Israel nêpôm Wapômbêñ anêñ bulubiñ ba intu ya-
 hateñ mek ek thêlô. ² Yahanañ avanôñ nena thêlô
 ethak lôklokwañ ek nesopa Wapômbêñ, ma donjom
 miñ eyala loñôndê êñ katô ami. ³ Thêlô miñ eyala
 loñôndê atu ba Wapômbêñ bôk hapôpêk ek endam
 avômalô nena thêthôñ ami. Mi, esopa thêlôda iniñ
 loñôndê ek nimbitak thêthôñ. Ba intu miñ êwê
 Wapômbêñ anêñ lahaviñ êñ vibinñ ami. ⁴ Kilisi
 ma balabuñ anêñ dañ ba intu avômalô takatu ba
 êvhaviñ yani ibitak thêthôñ hêk Wapômbêñ ma.

⁵ Mose bôk hato abô hathak loñôndê balabuñ atu
 ba avômalô nesopa ek nimbitak thêthôñ ma aêntêk,
 “Nê takatu ba esopa abô balabuñ dedaun mavi ma
 miñ êv yak hathak bute ami intu tem neja
 lôkmala.” *Wok Plis 18:5*

⁶ Ma donjom loñôndê atu ba avômalô nimbitak
 thêthôñ esak nêñêmimbiñ ma miñ malaiñ hatôm
 loñôndê nesopa abô balabuñ ami, ma mi. Hatôm
 bôk eto nena,

“Môlô miñ nosonñ nena unim ku bêñ hêk ek nosak
 leñ ba unu ami.” *Lo 30:12*

Mi, Kilisi bôk halêm yôv ba intu notak auk êñ. ⁷ Ma
 hatôm bôk eto nena,

“Môlô miñ nosoñ nena unim ku bêñ hêk ek unu loñ
 ñama ami.” *Lo 30:13*

Mi, Wapômbêñ bôk hik yani liñ yôv hêk loñ ñama
 ba intu notak auk êñ. ⁸ Loñôndê nanêmimbiñ miñ
 hanan̄ hathak nandum ku takêñ ami. Mi, hanan̄
 nena,

“Wapômbêñ anêñ abô lêk habobo môlô ba hamô
 vemimbôlêk lôk kapôlômim yôv.” *Lo 30:14*

Abô nêñemimbiñ êntêk intu yêlô athak anan̄ hadêñ
 môlô. ⁹ Aêntêk nena honan̄ bêñ hale vembôlêk
 nena, “Yisu ma Anyô Bêñ” lôk hôêvhaviñ hêk
 kapôlôm nena Wapômbêñ hik yani liñ hêk ñama,
 êñ ma Wapômbêñ tem nêñ o bulubiñ. ¹⁰ Ek malê
 nena hêk kapôlôn̄iñ ma avômalô ethak êvhaviñ ba
 Wapômbêñ halam i nena ñê thêthôn̄. Ma hale
 veññbôlêk ma avômalô ethak enan̄ iniñ êvhaviñ
 bêñ ba Wapômbêñ hêv i bulubiñ.

¹¹ Hatôm Wapômbêñ anêñ kapyã bôk hanan̄
 nena,

“Opalêla takatu ba êvhaviñ yani ma tem miñ nêñem
 mama êndêñ i ami.” *Aisaia 28:16*

¹² *Anyô Bêñ don̄tom êñ iyom intu avômalô pik
 sapêñ iniñ Anyô Bêñ. Ba intu abô êñ hanan̄ hathak
 avômalô sapêñ, avômalô Islael lôk avômalô loñ
 buyan̄ haviñ. Ma takatu ba elam yani ma hathak
 hêv anêñ wapôm anôn̄ hadêñ i. ¹³ *Hatôm bôk eto
 nena,

“Lôkthô atu ba elam Anyô Bêñ anêñ athêñ ma tem
 neja bulubiñ.” *Joel 2:32*

¹⁴⁻¹⁵ Avômalô takatu ba miñ êvhaviñ Anyô Bêñ
 ami ma tem nendam yani aisê? Môñ ma nanêm
 anyô ek enan̄ Abô Mavi êñ bêñ. Ma hanan̄ bêñ ba

* **10:12:** Ap 15:9 * **10:13:** Jol 2:32

elanô, êñ ma tem nênmimbiñ ba nendam yani ek nê m thêlô bulubiñ. Hatôm bôk eto nena,

“Avômalô takatu ba elanô Abô Mavi, thêlô êbôi hathak nê takatu ba ewa abô êñ ba êyô enañ.” *Aisaia 52:7*

16-17 Aêñ ba avômalô ethak elanô abô hathak Kilisi vêm ka êvhaviñ Abô Mavi takatu ba elanô. Ma donptom avômalô Israe l naju iyom ewa Abô Mavi êñ thô. Hatôm bôk Aisaia hanañ,

“Anyô Bêñ, opalê hêvhaviñ abô takatu ba yêlô anañ hadêñ i? Mi la.” *Aisaia 53:1*

18 Ma malê te hapôm Israe l ba thêlô bêñ anôñ miñ êvhaviñ ami? Thêlô miñ elanô Abô Mavi ami e? Mi, bôk elanô yôv. Hatôm bôk eto nena,

“Abô êñ bôk haveñ mayaliv ba hi hayô pik anêñ dan.” *Kapya Yey 19:4*

19-21 Avanôñ, Israe l elanô, ma donptom êthôn anêñ ôdôn paliñ e? Mi, thêlô bôk elanô ba eyala yôv ma donptom miñ êvhaviñ ami. Lemimimbi abô atu ba Aisaia bôk hato hathak Israe l nena,

“Wak nômbêñ intu ma yahalek yabahen hadêñ môle,

ma donptom môle ma nê auk thekthe k lôk lemimôndôn kôtôn.” *Aisaia 65:2*

Ba intu Wapômbêñ hanañ ba Mose hato aêntêk,

“Tem yanêm me k mavi êndêñ avômalô athêñ mi lôk auk mi ek yandum môle Israe l maleññkilik lôk leññña.” *Lo 32:21*

Ma Aisaia miñ hakô ami ma hanañ auk êñ bêñ nena,

“Avômalô takatu ba miñ êbôlêm ya ami intu bôk êpôm ya yôv.

Ma avômalô takatu ba miñ enañ hik ya liñ ami
ma tem yañgik ya thô êndên i.” *Aisaia 65:1*

11

Wapômbêñ miñ havôliñ dôñ ek Israeł ami

¹ *Aên ba intu yahanañ hik môlô liñ nena Wapômbêñ hapôlik ek anên avômalô Israeł e? Milôk. Yada ma anyô Israeł te ma Ablaham anên lim ba yahabitak anên Benjamin anên ôdôn ba intu oyala nena Wapômbêñ miñ hapôlik ek Israeł ami. ² Sêbôk atu ba môñ anôn ma Wapômbêñ bôk lahaviñ thêlô yôv ba intu miñ hapôlik hathak anên avômalô ami. Lemimimbi Wapômbêñ anên kapya bu atu ba hanañ hathak Elia. Yani hatatale avômalô Israeł ba hanañ hadên Wapômbêñ nena,

³ “Anyô Bên, thêlô ik anêm plopet pôpônô lôk ik anêm loñ êbôk da pepesa. Ma yada iyom êntêk yahamô denañ ba thêlô idum ek nijik ya vônô imbiñ.” *I Kiñ 19:10,14*

⁴ Ma donjom Wapômbêñ hanañ aisê hadên Elia? Hanañ,

“Yahavalon avômalô Israeł hatôm 7,000 takatu ba miñ êv yeñ hadên Ngôk Baal ami loñ hatôm yada yenañ. Ma miñ o iyom ami.” *I Kiñ 19:18*

⁵ Ma lêk aên iyom, Wapômbêñ hik anên wapôm sam ba halam avômalô Israeł auviñna. ⁶ *Yani habi anên wapôm sam ba halam thêlô. Ma miñ hathak iniñ ku ami. Hêv hathak iniñ ku, êñ ma miñ wapôm anôn ami.

* **11:1:** 1Sml 12:22; Sng 94:14; Plp 3:5 * **11:6:** Gal 3:18

⁷ Abô êṅ anêṅ ôdôṅ ma aêntêk. Avômalô Israeḷ idum lôklokwaṅ ek nimbitak thêthôṅ êṅjêk Wapômbêṅ ma, ma doṅtom mi. Vi atu ba Wapômbêṅ halam iyom intu ibitak thêthôṅ. Ma vi dedaṅ ma hadum thêlôniṅ auk thektheḷ. ⁸Hatôm Wapômbêṅ anêṅ kapya hanaṅ,

“Wapômbêṅ bôk hadum ba thêlô leṅviṅmalaiṅ.

Ma bôk hik maleniṅ siṅ ek miṅ nêgê ami.

Ma bôk habi leṅôndôṅ siṅ ek miṅ nedaṅô ami.

Ba bôk êmô aêṅ aleba lêk.” *Lo 29:4; Aisaia 29:10*

⁹ Ma hatôm bôk ba Devit hanaṅ hadêṅ Wapômbêṅ hathak avômalô Israeḷ nena,

“Undum nôṃ mavi atu ba thêlô ethak eyaṅ imbitak êtôm adêk ek embalonṅ thêlô loṅ

ek nêṅem yak ba neja malaiṅ êtôm iniṅ vuli.

¹⁰ Ômbi thêlô maleniṅ siṅ ek miṅ nêgê tak ami,

ma wak nômbêṅ intu ma thêlô dômiṅ lokwaṅ

da lokbaṅ êṅjêk aêṅ.” *Kapya Yen 69:22-23*

Wapômbêṅ hawa alokwaṅ bomaṅ thaṅaṅ ba hagêgê loṅ haviṅ alokwaṅ yôhôk

¹¹ *Ba intu yahanaṅ hadêṅ môlô hathak Israeḷ aêntêk. Thêlô êv yak ba miṅ hatôm nimbiyô esak loṅbô ami e? Mi anôṅ, tem nimbiyô esak loṅbô. Ma doṅtom hathak iniṅ kambom ma Wapômbêṅ hêv avômalô loṅ buyaṅ bulubiṅ ek batu nêgê ba maleniṅkilik esak. ¹²Hathak iniṅ kambom lôk etak Wapômbêṅ ma avômalô pik sapêṅ lôk avômalô loṅ buyaṅ ewa mek mavi. Vêṃ ba ele i liliṅ, êṅ ma oyala nena tem neja mek mavi bêṅ anôṅ êmôṅ ek yaṅ bô.

* **11:11:** Ap 13:46

¹³ Yahato abô êntêk hadêḡ mômô avômalo loḡ buyaḡ. Wapômbeḡ bôk dalam ya ek yambitak avômalo loḡ buyaḡ iniḡ aposel ba yalenmavi hathak ku êḡ. Ba intu yahadum ku êḡ dedaun mavi ¹⁴ ek batu yenaḡ avômalo Israeḡ nêḡê nôḡ mavi takatu ba Wapômbeḡ hadum hathak mômô ba maleḡḡkilik esak ek Wapômbeḡ nêḡ doho bulubiḡ. ¹⁵ Lêk ma Wapômbeḡ hatak avômalo Israeḡ ba intu avômalo pik sapêḡ ethak doḡtom haviḡ Wapômbeḡ. Ma havenḡ yam atu ba Wapômbeḡ hawa i hathak loḡbô, êḡ ma tem êtôm iviyô hêk ḡama.

¹⁶ Alalo ayala nena êbôk polom ba êv bute hadêḡ Wapômbeḡ, êḡ ma polom lôkthô habitak mathenḡ. Ma alokwaḡ oliv ḡgalôk mathenḡ ma anêḡ thaḡaḡ sapêḡ ma mathenḡ haviḡ. Ma aêḡ iyom ma avômalo Israeḡ iniḡ limi bôbô bôk mathenḡ ba intu limi lukmuk ma tem mathenḡ aêḡ iyom. ¹⁷ *Avômalo Israeḡ ma hatôm alokwaḡ oliv yôhok êḡ. Ma mômô avômalo lôḡ buyaḡ ma hatôm alokwaḡ oliv bomaḡ. Ma Wapômbeḡ hale oliv yôhok anêḡ thaḡaḡ doho vê, ma hawa mômô oliv bomaḡ anêḡ thaḡaḡ ba hagêḡê loḡ hathak oliv yôhok. Ba intu mômô othak doḡtom haviḡ thaḡaḡ vi atu ba hamô denaḡ ba owa pik anêḡ lêḡlêḡ atu ba oliv ḡgalôk havôv. ¹⁸ Aêḡ ba miḡ nobam amda ba nonaḡ nena yêlô awa alokwaḡ yôhok thaḡaḡ anêḡ loḡ ami. Mômô ma thaḡaḡ oyaḡ ma Israeḡ limi ma ḡgalôk, ma ḡgalôk êḡ intu havatho mômô loḡ ma miḡ mômô ovatho a êḡ anêḡ ḡgalôk loḡ ami.

¹⁹ Ma doḡtom mômô doho tem nonaḡ nena,

* **11:17:** Ep 2:11-19

“Wapômbêḡ hale thanaḡ doho vê ek yêlô naja inin loḡ.”²⁰ Avanôḡ, ma doḡtom lemimimbi nena Wapômbêḡ hadabêḡ i kisi hathak miḡ êvhaviḡ ami ma hawa môlô hathak unim ôêvhaviḡ. Ba intu nôkô ek Wapômbêḡ ba miḡ nobam amda ami.²¹ Wapômbêḡ bôk hadabêḡ alokwaḡ yôhok da anêḡ thanaḡ vi kisi yôv, ma hatôm edabêḡ môlô kisi imbiḡ.²² *Ba intu lemimimbi nena Wapômbêḡ hathak mayôhok lôk mathêlêv haviḡ. Yani mathêlêv hadêḡ avômalô takatu ba êv yak, ma mayôhok hadêḡ môlô takatu ba ômô anêḡ mayôhok kapô ba miḡ notak ami. Ma otak, ma tem edabêḡ môlô kisi imbiḡ.²³ Ma avômalô Israeḡ ele i liliḡ ba êvhaviḡ, êḡ ma tem Wapômbêḡ êḡêḡê i loḡ esak alokwaḡ atu esak loḡbô. Yani hatôm indum aêḡ.²⁴ Ek malê nena Wapômbêḡ bôk hale môlô vê hêk oliv bomaḡ ba hagêḡê loḡ hathak oliv yôhok yôv. Alokwaḡ êḡ ma miḡ unim ami. Ba intu miḡ malaiḡ ek êḡêḡê oliv yôhok da anêḡ thanaḡ esak loḡbô ami.

Wapômbêḡ lahaviḡ injik anêḡ lahiki thô êndêḡ avômalô sapêḡ

²⁵ Aiyaḡ thêlô, yalenḡhaviḡ môlô noyala abô lôk kup êntêk ek miḡ nômbôam ami. Abô lôk kup êḡ ma aêntêk. Avômalô Israeḡ vi inin kapôlôḡiḡ lêk thektheḡ ba tem nêḡmô aêḡ endeba avômalô lôḡ buyaḡ takatu ba Wapômbêḡ halam i, nêḡnêḡmimbiḡ ba nêḡyô ek yani am.²⁶ *Êḡ ma tem yani nêḡ Israeḡ sapêḡ bulubiḡ. Hatôm bôk eto abô atu ba Wapômbêḡ hanaḡ nena,

* 11:22: Jon 15:2,4 * 11:26: Ais 59:20-21

“Anyô hêv bulubiņ tem êlêm anêņ Saion,
ma tem injik avômalô Israeġ liliņ êņjêk iniņ
kambom.

27 *Êņ ma tem yalenjimbġ tabô atu ba bôk yahavak
haviņ i nena
tem yanêm iniņ kambom vê.” *Aisaia 59:20-21*

28 Avômalô Israeġ miņ ewa Abô Mavi thô ami ba
intu Wapômbêņ hapôlik hathak i. Nôm êņ hêv môlô
avômalô loņ buyaņ sa. Ma doņtom Wapômbêņ
bôk halam thêlô ba havak balabuņ haviņ iniņ
limi ba intu lahaviņ thêlô denaņ. 29 Ek malê
nena Wapômbêņ hathak halam avômalô ba hêv
mek hadêņ i ma tem miņ lapaliņ i ba nêm anêņ
mek vê esak loņbô ami. 30 Bôk môlô avômalô
loņ buyaņ lemimôndôņ kôtôņ hadêņ Wapômbêņ.
Haveny yam ma avômalô Israeġ leņiņôndôņ kôtôņ
haviņ ba intu Wapômbêņ hêv kapô hadêņ môlô.
31 Ma aêņ iyom ma avômalô Israeġ lêk leņiņôndôņ
kôtôņ ba Wapômbêņ hêv kapô ek môlô. Hadum
aêņ ek wak te ma tem nêm kapô ek thêlô imbiņ.
32 Wapômbêņ hatak avômalô sapêņ ek nesopa iniņ
leņiņôndôņ kôtôņ ek injik anêņ lahiki thô êndêņ
thêlô sapêņ.

Nambô Wapômbêņ anêņ athêņ

33 *Aiyê, yahasony kambom hathak Wapômbêņ
anêņ wapôm lôk anêņ auk lôk anêņ hayala
nômkama ma anêņ daņ mi!
Opalê hatôm eyala anêņ auk atu ba lahabi am?
Mi anôņ.

* 11:27: Ais 27:9; Jer 31:33-34 * 11:33: Ais 55:8-9

Anyô late miŋ hatôm eyala anêŋ loŋôndê atu
ba hapesaŋ ami.

34 *Opalê hatôm eyala Wapômbêŋ anêŋ tabilôk?
Mi.

Ma opalê hatôm nêŋ auk êndêŋ yani? Mi anôŋ.

Aisaia 40:13

35 Ma opalê hatôm nêŋ nômlate êndêŋ yani ek êwê
viyaŋ. Milôk! *Jop 41:11*

36 *Nôm kama lôkthô halêŋ anêŋ yani ba imiŋ
hathak anêŋ lôklokwaŋ lôk êmô ek nêmbô
yani.

Nanêŋ athêŋ lôkmaŋgiŋ êndêŋ yani êtôm wak
nômbêŋ intu sapêŋ. Avanôŋ biŋ.

12

Nanêŋ i êtôm da êndêŋ Wapômbêŋ

1 *Aêŋ ba, aiyaŋ thêlô, Wapômbêŋ lahiki lôbôlôŋ
hathak alalô. Ba intu yahasaŋ môlô lokwaŋ nena
nônêŋ am vidoŋ êndêŋ yani êtôm alim takatu ba ik
vônô hêk loŋ êbôk da. Da êŋ ma lôkmala lôk mathêŋ
ba hêv lamavi hadêŋ Wapômbêŋ. Êŋ ma hatôm
ôêv yeŋ anôŋ hadêŋ Wapômbêŋ. 2 Ba nônêŋ loŋ
ênjêk kapôlômim ek Wapômbêŋ epesaŋ môlônim
auk imbitak lukmuk ek môlô numbitak yaŋda. Ma
miŋ nosopa avômalô pik veŋiŋgwam ami. Êŋ ma
tem noyala ba nosopa nôŋ takatu ba Wapômbêŋ
lahaviŋ. Lahaviŋ êŋ ma mavi lôk mabuŋ anôŋ ba
tem indum Wapômbêŋ lamavi.

*Nandum ku esak wapôm takatu ba Wapômbêŋ
hêv hadêŋ alalô tomtom*

* 11:34: 1Ko 2:16 * 11:36: 1Ko 8:6 * 12:1: Lom 6:11,13;
1Pi 2:5

³ *Wapômbêḡ habi anêḡ wapôm sam ba hêv ya ku aposel. Ba intu yahanaḡ hadêḡ môlô nena lemimimbi am ba nutitiḡ am katô esak êvhaviḡ atu ba Wapômbêḡ hêv hadêḡ môlô tomtom. Ma miḡ nosoḡ nena môlô ma ḡê bêḡbêḡ ami.

⁴*Anyô liḡkupik ma doḡtom iyom, ma doḡtom anêḡ lôbôlôbô ma bêḡ anôḡ. Ma lôbôlôbô takêḡ ethak idum ku lomaloma. ⁵Ma alalô aêḡ iyom. Alalô ma bêḡ anôḡ ma doḡtom athak doḡtom haviḡ Kilisi ba abitak kupik doḡtom. Ba intu alalô amô hatôm ḡê ôdôḡ te iyom.

⁶*Ma Wapômbêḡ hik anêḡ wapôm sam ba hêv auk ku lomaloma hadêḡ alalô tomtom. Ôpatu ba hawa auk ek enaḡ Wapômbêḡ anêḡ abô êtôm plopet, êḡ ma yani indum ku êḡ êtôm anêḡ hêvhaviḡ. ⁷Ma yaḡ hawa auk ek indum ku nêḡ avômalô sa, êḡ ma nêḡ i sa. Ma te hawa auk ek êndôḡ avômalô esak Wapômbêḡ anêḡ abô, ma êndôḡ. ⁸Ma yaḡ hawa auk ek embatho avômalô vi loḡ, êḡ ma embatho i loḡ. Ma te hawa auk ek nêḡ avômalô sa esak nôḡkama, êḡ ma nêḡ lôk lavidonḡ. Ma te hawa auk ek eyabiḡ avômalô, êḡ ma eyabiḡ dedaḡḡ mavi. Ma te hawa auk nêḡ kapô ek avômalô, êḡ ma indum lôk lamavi.

Kobom leḡhaviḡ

⁹Lemimbiḡ avômalô lôk lemvidonḡ. Ma nôpôlik esak nôḡ takatu ba kambom ma nobaloḡ nôḡ takatu ba mavi loḡ. ¹⁰*Lemimbiḡ avômalô takatu ba êvhaviḡ videdaḡḡ êtôm lemhaviḡ mamuyaḡ.

* **12:3:** 1Ko 12:11; Ep 4:7; Plp 2:3 * **12:4:** 1Ko 12:12,27 * **12:6:** 1Ko 12:4-11; 1Pi 4:10-11 * **12:10:** 1Pi 1:22

Ma nê̄m athê̄n bê̄n ê̄ndê̄n i ê̄mô̄n ek o. ¹¹ Ma nônê̄m am lôkthô ek nundum Anyô Bê̄n anê̄n ku ma mīn o vau ami. Ma notak Lovak Mathê̄n ek esān ê̄tôm atum ê̄mô môlē kapôlēmim. ¹² *Ma nônê̄m malemim lôk lemimmavi. Ma malaīn hapôm o ma ômô malinjaô. Ma otēn mek thôthô. ¹³ *Ma avômalô mathê̄n takatu ba ê̄v i sê̄kê̄ya, ê̄n ma nê̄m i sa. Ma avômalô malak yān ê̄lêm, onja i thô ba oyabīn i mavi.

¹⁴ *Nê̄m mek ek avômalô takatu ba idum kambom hadê̄n o. Nê̄m mek ma mīn ondān ek Wapômbê̄n nê̄m malaīn ê̄ndê̄n i ami. ¹⁵ Avômalô takatu ba lenīnmavi ma lemmavi imbīn i. Ma avômalô takatu ba elaīn asê̄n malê̄n ma ondān imbīn i. ¹⁶ *Nômô malinjaô imbīn am. Ma mīn osōn nena o anyô bê̄n ami. Mi, otavīn o ba ômô imbīn nê̄ athê̄n mi. Ma mīn osōn nena o anyô lôkauk bê̄n ami. Mi.

¹⁷ *Anyôla hadum kambom hadê̄n o ma mīn nūngwik kambom ê̄n lilīn ê̄ndê̄n yani ami. Undum malê̄la takatu ba avômalô eyala nena mavi iyom ê̄njê̄k thê̄lô malēnīn. ¹⁸ Ombatho o lōn lôklokwān ek ômô labali imbīn avômalô sapê̄n. ¹⁹ *Aiyān thê̄lô, mīn nôwê̄ kambom viyān ami ma notak ê̄ndôk Wapômbê̄n anê̄n lamanīn kapô. Hatôm bôk eto nena,

“Ya Anyô Bê̄n yahānān nena ku nijik anyô lenkadôk līn ma yenān ku ba tem yandum.”

Lo 32:35

* **12:12:** 1Te 5:16-18 * **12:13:** Hib 13:2 * **12:14:** Mat 5:44;
1Ko 4:12 * **12:16:** Snd 3:7 * **12:17:** 1Te 5:15 * **12:19:** Mat
5:39

20 *Ma

“Ôpatu ba hapôlik hathak o hama kisi ma nê m nôm êndê n yani.

Ma hathakmuni n ma nê m n yañ ek inum.

Hudum aê n ma tem nê m n yani mama bê n.”

Gutpela Sindaun 25:21-22

21 Aê n ba undum mavi iyom ek ô m ô kambom lu, ma mi n otak kambom ek ê m ô o lu ami.

13

Alalô namô gavman vibin

1 *Gavman pik sapê n ma Wapômbê n hatak i ba hê v lôklokwa n hadê n i ek neyabi n avômalô. Gavman te mi n habitak oya n ami ma mi. Ba intu avômalô lôkthô nê m ô thê lô vibin. 2 Aê n ba anyôla hadô ê m ô gavman vibin, ê n ma hadô ek ê m ô Wapômbê n ba n vibin. Ba intu ô pê n tem indum abô ba enja malai n. 3 *Opalêla intu ê kô ek gavman? Avômalô takatu ba idum mavi e? Mi, nê takatu ba idum kambom. Ba intu undum mavi ek gavman mi n nê m vova n êndê n o ami, ma embam o iyom. Ê n ma tem mi n ô kô ek gavman ami. 4 Gavman ma Wapômbê n anê n nê ku ek nê nê m o sa ek ô m ô mavi. Wapômbê n hê v lôklokwa n hadê n i ek nê nê m anê n vova n êndê n avômalô takatu ba idum kambom. Ma thê lô mi n ewa lôklokwa n ê n oya n ami. Mi, ba intu hudum kambom, ê n ma ô kô. 5 Aê n ba alalô mi n namô gavman vibin esak akô ek naja vova n iyom ami. Mi, esak nayala ê njê k kapôlô n i n nena ê n ma mavi.

* 12:20: Mat 5:44 * 13:1: Snd 8:15; Tit 3:1 * 13:3: 1Pi 2:13-14

⁶ *Aêḡ ba intu alalô athak êv takis. Gavman ma Wapômbêḡ anêḡ ḡê ku ba ethak idum iniḡ ku thêthônḡ. ⁷ Ba intu malêla takatu ba enaḡ nena nêḡ ma nêḡ. Elam takis alêla ma nêḡ. Ma anyôla hamô o vuliḡ ma ômô yani vibiḡ. Ma opalêla takatu ba ewa athêḡ bêḡ ma nêḡ athêḡ bêḡ êḡndêḡ i.

Lemimbiḡ avômalô vi

⁸ *Ôwê anêḡ malêla takatu ba viyaḡ hêk denaḡ. Ma undum ku esak viyaḡ doḡtom atu hêk nena lemimbiḡ avômalô. Hudum aêḡ ma hatôm abô balabuḡ lôkthô hik anôḡ hamiḡ o. ⁹ *Abô balabuḡ hanaḡ aêḡntêk, “Miḡ undum sek imbiḡ anyô yaḡ yanavi ami. Miḡ nuḡgwik anyô vônô ami. Miḡ onja vani ami. Ma miḡ malemkilik esak anyô vi iniḡ nômkaḡ ami.” Ma hanaḡ abô balabuḡ vi haviḡ. Balabuḡ nômbêḡ êḡ hamô balabuḡ ali êḡntêk kapô nena, “Lemimbiḡ anyô yaḡ êtôm lemhaviḡ oda.” ¹⁰ *Alalô leḡḡhaviḡ avômalô vi ma tem miḡ nandum i kambom ami. Ba intu alalô leḡḡhaviḡ avômalô vi, êḡ ma hatôm balabuḡ lôkthô hik anôḡ.

Waklavôḡ naja bulubiḡ lêk habobo

¹¹ *Oyala waklavôḡ êḡntêk ba lêk alalô amô, aêḡ ba nosopa abô takatu ba lêk yahananaḡ yôv hadêḡ môlô. Sêbôk atu ba alalô aêḡhaviḡ môḡ anôḡ ma hamô daim dokte, ma doḡtom waklavôḡ naja bulubiḡ lêk habobo. Ba intu notak malemim hayaḡ ma numbiyô. ¹² *Bôlôvôḡ anêḡ daḡ lêk habobo ma wak tem imbi. Ba intu nômbi momaḡiniḡ anêḡ ku

* **13:6:** Mat 22:21 * **13:8:** Mat 22:39-40; Jem 2:8 * **13:9:** Kis 20:13-15,17; Lo 5:17-19,21 * **13:10:** 1Ko 13:4-7 * **13:11:** Ep 5:14; 1Te 5:6-7 * **13:12:** 1Jon 2:8

thô ma noba deda anêḡ nômkama vovak. ¹³ *Aêḡ ba alalô nasopa waklavôḡ êḡ anêḡ kobom mavi. Ba miḡ nandum nômkama mayaliv lôk nanum waiḡ ba nambitak molo ami. Ma miḡ nandum sek waliliḡ lôk nasopa thethanak ami. Ma natak leḡiḡḡaḡa lôk leḡiḡdaḡ. ¹⁴ *Miḡ nundum kobom takêḡ ami, ma mi. Omba Anyô Bêḡ Yisu Kilisi êtôm anêm kwêv ma miḡ ômbôlêm kambom anêḡ loḡôndê ek undum thethanak lamavi ami.

14

Minḡ ôḡḡô môlôviyaḡ ba nonaḡ nena ḡê kambom ami

¹ *Onja ḡê takatu ba iniḡ êvhaviḡ pulusik thô. Ma hathak auk atu ba Wapômbêḡ anêḡ abô miḡ hik thô halêm yaiḡ ami ma miḡ otatale i esak iniḡ auk atu ba leḡiḡhabi nena malê intu mavi lo kambom hêk Wapômbêḡ ma ami. ² *Ma anyô yaḡ anêḡ êvhaviḡ ma lôklokwaḡ ba hatôm enjaḡ nôm lomaloma sapêḡ. Ma yaḡ anêḡ hêvhaviḡ ma pulusikna ba intu hayaḡ nôm ku kapô iyom ma hatip ek alim atu ba êv hadêḡ ḡḡok. ³ *Ôpatu ba hayaḡ nômkama sapêḡ ma miḡ enaḡ nena ôpatu ba hatip ek nôm doho ma anyô kambom ami. Ma ôpatu ba hatak nôm doho ma miḡ etatale ôpatu ba hayaḡ nômkama sapêḡ ami. Mi, Wapômbêḡ bôk hawa yani yôv. ⁴ *Ma o opalê ba hotatale anyô yaḡ anêḡ anyô ku? Ôpêḡ da anêḡ anyô bêḡ tem enaḡ

* **13:13:** Luk 21:34; Ep 5:18 * **13:14:** Ep 5:11 * **14:1:** Lom 15:7 * **14:2:** Stt 9:3-4 * **14:3:** Kol 2:16 * **14:4:** Mat 7:1; Jem 4:11-12

nena ôpêḡ hamiḡ mena hêv yak. Ma Anyô Bêḡ da tem embatho ôpêḡ loḡ ek imiḡ.

⁵*Ma avômalô vi leḡiḡhabi nena wak doho ma mathenḡ ma doho ma mi. Ma vi leḡiḡhabi nena wak lôkthô ma hatôm dorḡtom iyom. Hathak auk êḡ ma anyô tomtom da leḡiḡimbi katô am ka nesopa iniḡ êvhaviḡ. ⁶Avômalô takatu ba leḡiḡhabi nena wak doho ma mathenḡ ma ethak idum aêḡ ek êv athêḡ bêḡ hadêḡ Anyô Bêḡ. Ma vi atu ba ethak eyaḡ alim ma êv leḡiḡmavi hadêḡ Wapômbêḡ ba eyaḡ ek nêḡnêḡ athêḡ bêḡ êḡdêḡ Anyô Bêḡ. Ma avômalô takatu ba itip ek alim ma êv leḡiḡmavi hadêḡ Wapômbêḡ ba eyaḡ iniḡ nôḡm ek nêḡnêḡ athêḡ bêḡ êḡdêḡ Anyô Bêḡ. ⁷Alalô ḡê êvhaviḡ miḡ adum nôḡmlate ek alalô da iyom ami. Mi, nôḡmkama lôkthô atu ba adum, amô lôkmala mena ama, ma adum ek Anyô Bêḡ. ⁸*Alalô amô lôkmala, ma amô ek nanêḡm athêḡ bêḡ êḡdêḡ Anyô Bêḡ. Ma ama, ma ama ek nanêḡm athêḡ bêḡ êḡdêḡ Anyô Bêḡ aêḡ iyom. Ba intu alalô amô mena ama, alalô ma Anyô Bêḡ da anêḡ. ⁹Kilisi bôk hama ba haviyô hathak loḡbô ek imbitak ḡê lôkmala lôk ḡê ḡama iniḡ Anyô Bêḡ.

¹⁰*Aêḡ ba aisê ka môlô otatale môlôviyaḡ? Ma aisê ka môlô ôyê môlôviyaḡ ba onaḡ nena thêlô ma ḡê kambom? Wapômbêḡ tem indum abô ba alalô sapêḡ tem namiḡ yani ma êḡdêḡ wak êḡ. ¹¹*Hatôm bôk eto nena,

“Yada Anyô Bêḡ, yahamô aêḡ, ba yahanaḡ avanôḡ
biḡ nena
avômalô sapêḡ tem nedek venḡḡdôḡ lêlô

* **14:5:** Gal 4:10-11 * **14:8:** Gal 2:20 * **14:10:** 2Ko 5:10

* **14:11:** Plp 2:10-11

ma nênmê athên bêñ êndên ya Wapômbên.”

Aisaia 45:23

¹² Ba intu alalô tomtom tem namiñ Wapômbên ma ek nandum abô esak alalôaniñ nômlate takatu ba adum.

Minj undum mamuyan nênm yak ami

¹³ Wapômbên tem endanô avômalô lôkthô iniñ abô ba intu notak auk notatale avômalô êvhaviñ vi. Ma lemimimbi katô ek minj nundum nômlate ek nosale lôk numbuliñ mólôviyan ami. ¹⁴ *Yahamô haviñ Anyô Bêñ Yisu ba yahayala lôk yahêvhaviñ nena nômlate takatu ba êv hadên ngôk lôk nômlate sapên ma mavi hêk Wapômbên ma ek nejan. Ma donjom anyôla lahabi nena nômlate lelaik hêk Wapômbên ma, êñ ma nômlate êñ lêk lelaik ek ôpên. ¹⁵ *Hoan nômlate atu ba mamuyan hêvhaviñ nena lelaik ba hôêv malaiñ hadên yani, êñ ma minj hosopa leñhaviñ anên loñondê ami. Kilisi hama hathak ôpên ba intu minj undum ek yani nênm yak esak nômlate atu ba hoan ami. ¹⁶ Aên ba hoyala nena nômlate lôkthô ma mavi ek nejan, êñ ma auk mavi. Ma donjom mamuyan atu ba hapôlik ek nômlate doho hayô, êñ ma oyabiñ o ek anênm auk mavi êñ minj imbuliñ yani ba enañ abô kambom esak anênm auk êñ ami. ¹⁷ Nômlate eyañ lo inum, êñ ma nômlate oyan. Nômbên hêk Wapômbên anên loñ lôkliñyak ma nandum nômlate thêthôn lôk namô labali imbiñ i ma namô lôk leñmavi. Nômlate takên halênm anên Lovak Mathên. ¹⁸ Ôpatu ba hadum Kilisi anên ku takên

* **14:14:** Ap 10:15; Tit 1:15 * **14:15:** 1Ko 8:11-13

hêv lamavi hadêṅ Wapômbêṅ ba avômalô ebam yani.

¹⁹ *Aêṅ ba alalô nandum ek namô yôhôm imbiṅ i lôk nambatho alalôaniṅ êvhaviṅ loṅ. ²⁰ *Ma miṅ umbuliṅ Wapômbêṅ anêṅ ku esak nôṃ eyaṅ ami. Nôm lôkthô ma mabuṅ hêk Wapômbêṅ ma, ma doṅtom hoan nôṃla te atu ba hadum ba anyô yaṅ hêv yak, êṅ ma hudum kambom. ²¹ Aêṅ ba hoan alim mena hunum waiṅ mena hudum nôṃla yaṅ atu ba hadum mamuyaṅ hêv yak, êṅ ma mavi ek otak.

²² Anêṃ auk hathak nôṃ takatu ba lêk ya-hanaṅ, êṅ ma êṃô imbiṅ oda lôk Wapômbêṅ iyom. Avômalô takatu ba esopa iniṅ êvhaviṅ lôk kapôlôṅiṅ labali lêk êṃô lôk leṅiṅmavi. ²³ Ma doṅtom avômalô takatu ba eyaṅ nôṃ lôk auk ju, êṅ ma miṅ esopa iniṅ êvhaviṅ ami ba intu idum kambom hêk Wapômbêṅ ma. Malêla takatu ba hudum ma miṅ halêṃ anêṅ hôêvhaviṅ ami, êṅ ma hatôm hudum kambom.

15

Nundum nôṃkama lôkthô ek nôṃnêṃ môlôviyaṅ sa

¹ Alalô takatu ba aêvhaviṅ lôklokwaṅ miṅ na-sopa alalôaniṅ leṅiṅhaviṅ iyom ami. Mi, nanêṃ avômalô takatu ba iniṅ êvhaviṅ pulusikna sa ba naja iniṅ malaiṅ imbiṅ. ² *Ma alalô tomtom leṅiṅimbi alalôaniṅ iviyaṅ ek nanêṃ i sa ek iniṅ êvhaviṅ imbitak lôklokwaṅ. ³ Êtôm Kilisi da bôk

* **14:19:** Lom 12:18; 15:2 * **14:20:** 1Ko 8:13 * **15:2:** 1Ko 10:24,33

hadum ba miñ hasopa yanida anêñ lahaviñ ami.
Mi, bôk eto nena,
“Wapômbêñ, abôma atu ba enañ hathak o ma lêk
hapôm ya haviñ.” *Kapya Yeñ 69:9*

⁴* Abô lôkthô atu ba bôk eto hêk Wapômbêñ anêñ
kapyia ma eto ek êndôn alalô ek namô malinyaô
lôk nêma alalô thêvô ek alalô nanêma maleññ ek
Wapômbêñ anêñ bulubiñ.

⁵ Wapômbêñ atu ba hathak havatho môlô loñ ek
nômô malinyaô lôk hêv môlô thêvô ma tem indum
ba môlô kapôlômim imbitak doñtom êtôm Yisu
Kilisi anêñ lahaviñ. ⁶ Ek môlô sapêñ kapôlômim
doñtom lôk auk doñtom ba nônêma athêñ lôkmaññ
êndêñ Wapômbêñ alalôaniñ Anyô Bêñ Yisu Kilisi
anêñ Lambô.

*Yisu halêm ek nêma avômalô Israêl lo avômalô loñ
buyañ sa*

⁷* Aêñ ba onja ñê êvhaviñ vi thô êtôm môlôviyañ
hatôm Kilisi bôk hawa môlô thô. Nundum
aêñ ek nêma athêñ lôkmaññ êndêñ Wapômbêñ.

⁸* Yahanañ avanôn nena Kilisi habitak hatôm ñê
Israêl iniñ anyô ku ek hik thô nena Wapômbêñ
hasopa anêñ abô takatu ba bôk habutiñ haviñ
iniñ limi. ⁹* Ma Kilisi hadum ku êñ ek avômalô
loñ buyañ hatôm nêma athêñ lôkmaññ êndêñ
Wapômbêñ hathak anêñ hêv kapô hadêñ thêlô.
Hatôm bôk eto nena,

“Tem yambam anêma athêñ êñjêk ñê loñ buyañ
malêvôñ.

Lôk yanêma yeñ êndêñ o.” *Kapya Yeñ 18:49*

* 15:4: 2Ti 3:16 * 15:7: Lom 14:1 * 15:8: Mat 15:24

* 15:9: Ap 3:25

10 Ma buyaᅇ hanaᅇ nena,
 “Môlô ᅇᅇ loᅇ buyaᅇ, lemimmavi imbiᅇ Wapômbêᅇ
 anêᅇ avômalô.” *Lo 32:43*

11 Ma bute hanaᅇ nena,
 “Môlô avômalô loᅇ buyaᅇ sapêᅇ nômbô Anyô Bêᅇ.
 Lôk avômalô pik sapêᅇ nônêᅇ yeᅇ ba nômbô
 yani.” *Kapya Yeᅇ 117:1*

12 *Ma Aisaia bôk hatô abô te aêntêk,
 “Jesi anêᅇ ôdôᅇ ma su lukmuk tem ipililip.*
 Yani tem imbitak kiᅇ ba eyabiᅇ avômalô loᅇ
 buyaᅇ sapêᅇ.
 Ma thêlô tem nêᅇᅇᅇ maleᅇ ek nôᅇ atu ba yani
 bôk havak abô hathak.” *Aisaia 11:10*

13 Môlô ôêvhaviᅇ ma Wapômbêᅇ ma nôᅇ mavi
 lôkthô atu ba ôêᅇ maleᅇ hathak anêᅇ ôdôᅇ tem
 êᅇbôlô môlô kapôlômim siᅇ esak leᅇiᅇmavi lôk la-
 bali. Ma hathak Lovak Mathêᅇ anêᅇ lôklokwaᅇ
 ma tem indum ek môlô maleᅇim endahaliᅇ nôᅇ
 takatu ba tem Wapômbêᅇ nêᅇ.

Pol anêᅇ ku hawa Abô Mavi hi loᅇ buyaᅇ

14 Aiyaᅇ thêlô, yahayala nena môlôda othak
 udum mavi lomaloma ba unim auk mavi ma
 bêᅇ ba intu hatôm nôᅇdôᅇ amda. 15 Wapômbêᅇ
 habi anêᅇ wapôm sam hadêᅇ ya ba hêᅇ anêᅇ
 ku hadêᅇ ya ba intu yahato abô lôkliᅇyak doho
 hêk kapyâ êntêk hadêᅇ môlô ek lemimimbi esak
 loᅇbô. 16 *Yani dalam ya ek yambitak êtôm Yisu
 Kilisi anêᅇ anyô habôk da ek môlô avômalô loᅇ
 buyaᅇ. Ba intu yahanaᅇ Wapômbêᅇ anêᅇ Abô
 Mavi hadêᅇ môlô ek yanêᅇ môlô êtôm da ôᅇ mavi

* 15:12: ALK 5:5 * 15:12: Jesi ma Kiᅇ Devit anêᅇ lambô.

* 15:16: Lom 1:5; 11:13

êndêḡ Wapômbêḡ. Lovak Mathenḡ hadum ba da êḡ habitak mathenḡ.

¹⁷ Aêḡ ba Yisu Kilisi hadum ku bêḡ hathak ya ek yandum Wapômbêḡ anêḡ ku ba intu hathak ku takêḡ ma yahabam yada. ¹⁸ Tem miḡ yanaḡ abô esak malêla takatu ba yada yahadum ami. Mi, tem yanaḡ esak nôḡ takatu ba Kilisi hadum hathak ya iyom ek batu avômalô loḡ buyanḡ nêḡnêḡmimbiḡ Wapômbêḡ esak nôḡ takatu ba yahadum lôk yahananḡ. ¹⁹ Ma êyê nôḡmbithi lôk lavôḡḡḡ lomaloma takatu ba yahadum hathak Lovak Mathenḡ anêḡ lôklokwanḡ. Ba intu ḡê loḡ buyanḡ esopa Wapômbêḡ anêḡ abô. Aêḡ ba bôk yahananḡ Abô Mavi lôkthô hathak Kilisi halôk Jelusalem ba hi loḡ sapêḡ aleba hayô plovins Ililikum. ²⁰ *Yahathak yalenḡ hik ya lôklokwanḡ ek yanaḡ Abô Mavi embenḡ loḡ takatu ba miḡ bôk elanḡ abô hathak Kilisi ami. Yahadô yandav unyak êyômô loḡ lavôḡ atu ba anyô yanḡ bôk halav halôk yôv. ²¹ Hatôm atu ba bôk eto nena, “Avômalô takatu ba miḡ bôk enanḡ abô hathak yani hadêḡ i ami ma tem nêḡê katô.

Ma avômalô takatu ba miḡ bôk elanḡ ami ma tem neyala katô anôḡ.” *Aisaia 52:15*

Pol hadum ek ni Lom

²² *Ku takêḡ hathak havalonḡ ya loḡ bêḡ anôḡ ba intu miḡ yahathôk ek môlô ami. ²³ Sondabêḡ lôbôlônḡ ya thôthô ek yasôk yanḡê môlô ma donḡtom mi. Ma yenanḡ ku loḡ êntêk lêk yôv ba intu tem yasôk. ²⁴ Yahadum ek yana Spen, êḡ ma yalenḡhabi nena tem yande yanḡê môlô vêḡmam ek

* **15:20:** 2Ko 10:15-16 * **15:22:** Lom 1:13

alalô leñijmavi imbiñ i. Vêm ma môlô nônmêm ya sa esak loñôndê ek yana Spen.

²⁵ *Ma donjom lêk êntêk ma tem yana Jerusalem ek yanêm i sa esak da vêmam. ²⁶ *Avômalô plovins Masedonia lôk Akaia êv da takêñ lôk leñijmavi anôñ ek nênmêm avômalô mathen takatu ba êv i sêkêya êmô Jerusalem sa. ²⁷ *Thêlô leñijmavi ek nênmêm da êñ êndêñ avômalô Jerusalem ek malê nena avômalô Israeël bôk êv nômkama malak leñ hadêñ thêlô nê loñ buyan ba intu viyan hêk. Ma lêk ma mavi ek thêlô nêwê viyan esak nômkama pik. ²⁸ Tem yada yanja da êñ ba yana Jerusalem ek yanêm da êñ solop êndêñ i. Vêm ma yana Spen ma tem yangê môlô vêmam ka yana. ²⁹ *Yahayala nena yahathôk ek môlô ba alalô amô, êñ ma Kilisi tem nênmêm mek bêñ anôñ êndêñ alalô.

³⁰ *Aiyañ thêlô, Wapômbêñ anêñ Lovak Mathen hadum ba alalô leñijhaviñ i. Aêñ ba yahason môlô lokwan hathak Yisu Kilisi anêñ athêñ nena nônmêm lêlê esak mek imbiñ ya ek Wapômbêñ nênmêm ya sa. ³¹ Môlô noten mek ek Wapômbêñ eyabiñ ya mavi ek nê Israeël takatu ba leñijôndôñ kôtoñ miñ nimbuliñ ya ami. Ma noten mek imbiñ ek avômalô mathen anêñ Jerusalem leñijmavi esak da takatu ba yahawa ba yaha ek thêlô. ³² Ek Wapômbêñ anêñ lahaviñ yasôk, êñ ma tem yasôk ek alalô leñijmavi lôk yambatho môlô loñ ma môlô nobatho ya loñ.

³³ Wapômbêñ, labali lôkthô anêñ alañ, êmô imbiñ môlô. Avanôñ.

* 15:25: 1Ko 16:1-4 * 15:26: Ap 24:17; 1Ko 16:1; 2Ko 8:1; 9:2,12

* 15:27: 1Ko 9:11 * 15:29: Lom 1:11 * 15:30: 2Ko 1:11; Kol 4:3; 2Te 3:1

16

Pol hêv anêḡ lamavi hadêḡ avômalô

¹ Yahêv abô ek môlô hathak livôḡ Pibi atu ba hathôk ek ênjê môlô. Yani ma avômalô êvhaviḡ anêḡ Senklia iniḡ avi ku te. ² Ba noja yani thô esak Anyô Bêḡ anêḡ athêḡ êtôm Wapômbêḡ anêḡ avi ku mathêḡ te. Yani bôk hayabiḡ ya lôk avômalô bêḡ anôḡ hathak anêḡ nômkama. Ba nônêm yani sa esak malaiḡ malêla takatu ba hapôm yani.

³ *Nônêm yenaḡ yalenḡmavi êndêḡ Plisila lo yamalô Akwila atu ba idum Yisu Kilisi anêḡ ku haviḡ ya. ⁴ Sêbôk ma habobo tem nijik thai vônô esak ya. Ba intu yada lôk avômalô êvhaviḡ lodôḡlodôḡ anêḡ loḡ buyaḡ sapêḡ lenḡḡmavi hathak thai. ⁵ Ma nônêm yalenḡmavi ni êndêḡ avômalô êvhaviḡ takatu ba ethak êv yeḡ halôk thai iniḡ unyak imbiḡ.

Nônêm yalenḡmavi êndêḡ yenaḡ aiyaḡ anôḡ Epainetus. Yani anyô môḡ anêḡ plovins Esia atu ba hêvhaviḡ Kilisi vêm ka vi êvhaviḡ havenḡ yam. ⁶ Ma nônêm yalenḡmavi êndêḡ Malia. Yani hathak hadum ku bêḡ ek hêv môlô sa. ⁷ Ma nônêm yalenḡmavi êndêḡ Andlonikus lo yanavi Junias. Thai ma yenaḡ avômalô Israeḡ ba bôk êvhaviḡ Kilisi hamôḡ ek ya. Ma bôk yêlô amô koladôḡ haviḡ i. Thai ma aposel lôk athêḡ bêḡ.

⁸ Nônêm yalenḡmavi êndêḡ Ampliatus atu ba yalenḡhaviḡ hathak Anyô Bêḡ anêḡ athêḡ. ⁹ Nônêm yalenḡmavi êndêḡ Ulbanus, yani hadum Kilisi anêḡ ku haviḡ alalô. Lôk nônêm yalenḡmavi êndêḡ yenaḡ aiyaḡ Stakis. ¹⁰ Nônêm yalenḡmavi êndêḡ Apeles, yani hawa malaiḡ lomaloma ma doḡtom hamiḡ

* 16:3: Ap 18:2

lôklokwanj hathak Kilisi. Ma nônêm yalenmavi êndên avômalô sapênj atu ba êmô havin Alistobulus. ¹¹ Ma nônêm yalenmavi êndên Helodion, yani ma yenan avômalô Israeël te. Ma nônêm yalenmavi êndên Anyô Bêj anên avômalô sapênj atu ba êmô havin Nalsisus.

¹² Nônêm yalenmavi êndên Tlipina lo Tliposa, avi ju atu ba idum Anyô Bêj anên ku. Nônêm yalenmavi êndên livônj Pelsis, yani hadum Anyô Bêj anên ku lôklokwanj havin. ¹³ *Ma nônêm yalenmavi êndên Lupus atu ba Anyô Bêj bôk habi ban hayô hêk yôv lo talêbô atu ba habitak hatôm yenan wakatik. ¹⁴ Ma nônêm yalenmavi êndên Asinklitus lo Plegon ma Helmes lo Patlobas ma Helmas lôk avômalô êvhavinj takatu ba ethak êmô havin thêlô. ¹⁵ Ma nônêm yalenmavi êndên Pilologus lôk Julia, ma Neleus lo livavi ma Olimpas lôk avômalô mathenj lôkthô atu ba êmô havin thêlô.

¹⁶ *Ma nokam môlôvianj esak kobom yôhok mathenj.

Kilisi anên avômalô êvhavinj lodôjlodôj sapênj êv inin leninmavi hadênj môlô.

Noyabinj am

¹⁷ *Aianj thêlô, yahathô môlô lonj lôklokwanj nena noyabinj am esak nê takatu ba idum ek nembak môlô vose. Thêlô inin abô ma yanja ek abô avanônj atu ba bôk olanô ba ôêvhavinj. Ba intu iminj môlô lonj sinj hathak ôêvhavinj. Aênj ba nômô daim ek i. ¹⁸ *Thêlô lôk avômalô takatu ba

* **16:13:** Mak 15:21 * **16:16:** 1Ko 16:20; 1Pi 5:14 * **16:17:** Mat 7:15; Tit 3:10 * **16:18:** Plp 3:19; 2Pi 2:3

esopa inin kobom idum ku hathak thêlôda inin leñin haviñ ma miñ idum alalôaniñ Anyô Bêñ Kili si anêñ ku ami. Enañ abô vasiñ mavi lôk abô lôk thôk ek nesau avômalô takatu ba inin auk volon. ¹⁹ *Avômalô êvhaviñ lôkthô bôk elañô yôv nena môlô ma avômalô olañô abô ba osopa. Ba intu yalen mavi anôñ hathak môlô. Ma donjom yalen haviñ môlô nômô lôk auk esak malêla takatu ba mavi ma nômô mabuñ ek malêla takatu ba kambom. ²⁰ *Ma Wapômbêñ ma labali anêñ alañ ba kasana ma tem etak Sadañ êmô vemimkapô vibiñ ek nombak pesa.

Anyô Bêñ Yisu anêñ wapôm êmô imbiñ môlô.

Avômalô doho êv inin leñin mavi hadêñ avômalô Lom

²¹ *Timoti atu ba hadum ku haviñ ya hêv anêñ lamavi hadêñ môlô. Ma Lusius lo Jeson ma Sosipatel, thêlô ma yenañ avômalô Islael ba êv inin leñin mavi haviñ.

²² Ma ya Teltius atu ba yahato Pol anêñ abô halôk kapyâ êntêk, yahanañ yenañ yalen mavi hathak Anyô Bêñ anêñ athêñ hadêñ môlô haviñ.

²³⁻²⁴ *Gaius hêv anêñ lamavi hadêñ môlô. Yani hathak hayabiñ ya lôk avômalô êvhaviñ sapêñ atu ba êlêm êmô anêñ unyak. Ma Elastus atu ba hayabiñ malak bêñ êntêk inin valu lôk yêlôaniñ

* **16:19:** Lom 1:8; 1Ko 14:20 * **16:20:** Stt 3:15 * **16:21:** Ap 16:1-2; 19:22; 20:4 * **16:23-24:** Ap 19:22; 1Ko 1:14

aiyan Kwaltus êv iniñ leniñmavi hadêñ môlô havin*.

Nanêm athêñ bêñ êndêñ Wapômbêñ

²⁵ *Alalô nambô Wapômbêñ anêñ athêñ. Yani hatôm embatho unim ôêvhavin loñ esak Abô Mavi takatu ba yahanañ hathak Yisu Kilisi. Abô Mavi êñ intu hik auk loñ kapô takatu ba bôk havuñ i bô halêm yain. ²⁶ Plopet bôk eto hathak auk loñ kapô êñ ma Wapômbêñ atu ba hamô lôkmala hatôm wak nômbêñ intu sapêñ hanañ ek auk loñ kapô êñ lêk halêm yain ek avômalô pik lôkthô hatôm nêñemimbin ba nesopa. ²⁷ Aêñ ba alalô nanêm athêñ lôkmañgin êndêñ Wapômbêñ, yanida iyom intu Wapômbêñ lôkauk lôkthô anêñ ôdôn hatôm wak nômbêñ intu sapêñ esak Yisu Kilisi. Avanôn.

* **16:23-24:** Nê lôkauk vi enañ nena abô doho atu ba Pol hato ma hêk denañ. Abô êñ ma aêntêk: Yisu Kilisi anêñ wapôm êmô imbin môlô. Avanôn. * **16:25:** Lom 1:5; Ep 1:9; 3:5,9; Kol 1:26

Wapômbêŋ Anêŋ Abô Mathen
The New Testament in the Malei-Hote Language of
Papua New Guinea
Nupela Testamen long tokples Maei-Hote long Niugini
copyright © 2010 Wycliffe Bible Translators, Inc. and The Malê people

Language: Hotê-Malê (Malei-Hote)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

Contributor: The Malê people

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2015-01-02

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

c8e90bc3-6cab-57b1-9a48-04f5f30fe59a